

Udlændinge-, Integrations-
og Boligministeriet

Bytopia

Små verdener, store idéer

Om midlertidige byrum og
byens liveability

Byfornyelse

INDHOLD

BYTOPIA

Små verdener, store idéer

Om midlertidige byrum og byens liveability

Denne rapport er udarbejdet af Gemeinschaft for
Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet

ISBN: 978-87-93396-21-0

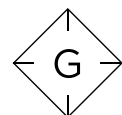
Tekst, fotos og video
Gemeinschaft
www.gemeinschaft.dk

Grafisk design og illustration
Gemeinschaft & Cecilie Heering

Juni 2016

Gemeinschaft er en antropologisk analysevirksomhed
med speciale i hverdagslivet i byer og boligområder.

Tak til brugerne af Linjen og borgerne i Københavns Nordvestkvarter
og tak til Områdefornyelse Fuglekvarteret og Bureau Detours.

GEMEINSCHAFT

FORORD	5
INDLEDNING	6
BAGGRUND - DEN FLYDENDE BY	8
LIVEABILITY SOM MÅL FOR BYUDVIKLING	10
DET MIDLERTIDIGE (BE)GREB	13
UNDERSØGELSENS METODE	17
LINJEN - ET MIDLERTIDIGT BYRUM I KØBENHAVN	18
LIVEABILITYVÆRDIER VED MIDLERTIDIGE BYRUM	21
DET NÆRVÆRENDE BYRUM	22
DET FÆLLESSKABENDE BYRUM	32
DET MENINGSFULDE BYRUM	44
MÅLING AF LIVEABILITY	54
KONKLUSION - PRAKTISEREDE UTOPIER	58
APPENDIKS	60
MIDLERTIDIGE BYRUM I DANMARK	61
MIDLERTIDIGE BYRUM I UDLANDET	98
FORSKNING I MIDLERTIDIGE BYRUM: TRE INTERVIEWS	102
LITTERATUR	110

FORORD

Midlertidige byrum bliver mere og mere udbredt rundtomkring i de danske byer. I nogle tilfælde er det kommuner, der bruger midlertidige byrum som et strategisk værktøj, hvor man eksperimenterer med givne byrums muligheder for at skabe aktivitet i et område. I andre tilfælde er det borgere selv, der med forskellige aktiviteter har indtaget et måske glemt areal.

Formålet med nærværende publikation er at undersøge, hvilken effekt sådanne midlertidige byrum har for opfattelsen af by og for byliv i et lokalområde, og hvordan brugen af midlertidige løsninger i udformningen af byrum eventuelt kan understøtte et lokalområdes oplevede bymæssige kvaliteter (liveability).

Det er håbet, at målgruppen af kommuner, byplanlæggere og andre, der arbejder med byfornyelse, kan anvende publikationen som inspiration og redskab i deres arbejde med at udvikle byers liveability, bl.a. ved hjælp af midlertidige byrum.

Overalt i landet gives der gode eksempler på interessante og inspirerende midlertidige byrumsløsninger. Denne publikation er bygget op omkring en antropologisk undersøgelse af én case, nemlig det midlertidige byrum Linjen i Københavns Nordvestkvarter.

Første del af publikationen introducerer liveabilitybegrebet i relation til byudvikling, og hvordan midlertidige byrum anvendes til at fremme byers liveability. Derpå beskrives det liv, der udfolder sig på Linjen, og de værdier ved det midlertidige byrum, som dets brugere udtrykker gennem tale og adfærd.

Med afsæt i undersøgelsen af Linjen suppleret med andre midlertidige byrum i landet tilbyder publikationen endelig et redskab til at måle liveability i forbindelse med midlertidige byrum. Det er ikke et eksakt måleredskab, men et lettilgængeligt redskab, der kan bidrage til at vurdere midlertidige muligheder i forbindelse med byfornyelse.

Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet
Maj 2016

INDLEDNING

Indretning af byen hænger tæt sammen med idéer om, hvordan vi ønsker at leve. Hvordan vi forestiller os, at det er bedst at indrette os med hinanden og som samfund. Der er ingen 1:1-sammenhæng mellem den måde, hvorpå vi indretter byen, og vores opfattelser af, hvordan vi skal leve sammen, og hvordan verden rettelig bør indrettes, men der *er* en sammenhæng. Vi kan således godt genkende byer og arkitektur bygget for herskere eller guder i særlige byplaner og slotte, ligesom der er byer og huse, der forekommer os demokratiske i deres udlægning, udstråling og indretning. Men den fysiske indretning af en by determinerer ikke vores opfattelser og adfærd, den *påvirker* opfattelser såvel som adfærd. Som så meget andet bliver også byer skabt i et dynamisk forhold mellem både fysiske, mentale og sociale forhold og processer.

Til et godt stykke op i det 20. århundrede var de fleste moderne vestlige byers indretning stærkt influeret af et stort fokus på funktion. Byen var med maskinen som forbillede noget, der så friktionsløst som muligt og relativt illusionsløst skulle optimeres til at løse en række funktionelle behov. Først i den sidste del af det 20. århundrede begynder byen – fra at være primært et trafikrum og et rum for udveksling af varer – også at blive et rum for social trafik og sociale møder¹. Det sker internationalt, og det sker i Danmark. Byerne, og med København som hovedeksempel, begynder nu i højere grad at invitere borgerne til at bruge byen, gå i byen, gøre ophold, være rekreative. Torve ryddes for parkering, og der gives plads til nye funktioner og til ophold, og byens mange nye rum bruges flittigt. På få årtier sker der det, som nogle ser som en generobring af byen, netop da den monofunktionelle eller funktionstømte by truede².

Med nye byrum er fulgt et nyt byliv i mange større danske byer. Det drejer sig ikke blot om flere caféer og unge, der soler sig på byens pladser efter deres eksamen i juni. Det handler om, at byen i langt højere grad i dag byder på nye funktionsblandinger og bruges af flere mennesker. Man går og cykler, der leges, man handler, man ser på mennesker, og man mødes. Byen rummer en større mangfoldighed af mennesker og sociale aktiviteter og arrangementer end for 20-30 år siden. Der er et alsidigt offentligt liv på gader og pladser. Sætter man sig et centralt sted i København eller andre større danske byer – og det behøver ikke kun at være på pladsen foran rådhuset – bliver man hurtigt vidne til den moderne bys puls.

Samtidig inddrages borgere og omverden mere i fornyelsen af byen. Byens fremtid bliver ikke længere kun til via strategier på byplanskontorer. Der arbejdes mange steder med konkrete forsøg på at omsætte borgernes forestillinger om, hvad byen bør være for en størrelse og dens betydning for ”det gode liv”. Og i mange byers vage terræner, deres udkant, såvel som i deres kernes lommer og sprækker vokser en underskov frem af lokale og borgerdrevne eksperimenter og tiltag. Noget, der som oftest begynder i det små og i det konkrete: en skrammellegeplads, en skaterrampe, en lommepark, en aktivitetszone, øvelokaler i nogle containere etc. Nye områder i byen eller områder, der har stået tomme eller ubrugte, bliver til midlertidige byrum. Til små verdener i byen fulde af forskellige former for aktivitet.

Men hvad foregår der egentlig i disse byrum, og hvem kommer der? Skaber byrummene værdi for deres brugere? Og tilbyder de et lokalområde eller byen som sådan nogle særlige kvaliteter? Betyder en stak containere stablet oven på hinanden, tilsat lidt rå beton, urter og nogle fritgående høns, noget for ”det gode byliv”? Det er disse spørgsmål, publikationen søger svar på.

¹ Gehl, J., L. Gemzøe, S. Kirknæs og B.S. Søndergaard. 2006. Det nye byliv. Arkitektens Forlag. Gehl, J. og L. Gemzøe. 2000. Nye byrum. Arkitektens Forlag.
² Ibid.

BAGGRUND

– DEN FLYDENDE BY

Det 21. århundrede omtales allerede som byens århundrede. Den overvejende del af verdens befolkning bor i dag i byer, og flere og flere mennesker flytter hvert år til byerne, hvilket medfører, at byerne, og især storbyerne, er i konstant forandring. De udvides, de ombygges, de udvikles. Der skal fortløbende gives plads og rammer til et både funktionelt, produktivt og attraktivt byliv. Efter en lang periode midt i det 20. århundrede, da mere og mindre velbeslåede borgere i navnlig den vestlige verden flygtede fra slum, trafik og larm i bymidterne ud til villaer og boligblokke, går strømmen nu den anden vej. Det, der før hed slum, trafik og larm, hedder nu tæthed, bevægelse og intensitet.

I det 20. århundrede blev det 19. århundredes pompøse formalisme erstattet af det funktionalistiske paradigme som det dominerende perspektiv i byplanlægningen. I den funktionalistiske byplanlægning blev økonomiske rationaler, logiske systemer og teknisk effektive løsninger prioriteret, og bolig, arbejde, transport og rekreation blev adskilt. Forsøget på at organisere samfundet både fysisk og værdimæssigt gennem byplanlægningen ud fra en idé om, at samfundet skulle og kunne bygges på funktionelle, objektive og målbare værdier, betød samtidig, at visse samfundsgruppers interesser og værdier ikke blev inddraget³. Det overordnede resultat af denne udvikling var, at byplanlægning i al væsentlighed blev et forvaltningsanliggende, der levede sit eget liv. Med det 20. århundredes voksende opmærksomhed på sociale problemer overgik byplanlægningen dog langsomt til en mere human funktionalisme, og byplanlægningen har op gennem det 20. århundrede generelt betragtet forsøgt at forene et funktionalistisk og et humanistisk perspektiv i byplanlægningen⁴.

Efter i det 20. århundrede at have set byer udvikle sig hastigt og usammenhængende, hvilket bidrog til, at mange mennesker var ude af stand til at relatere til deres kvarter og by, er der i det 21. århundrede kommet fokus på at skabe en by, der er både varieret og sammenhængende, og som ikke mindst er borgerinddragende⁵. Byplanlægningen har nu i en årrække været optaget af at skabe steder med liv, kant og identitet⁶. I nyere tid har man talt om ”socialbyen” og om ”selvbyggerbyen” som alternativer til den centraliserede og bureaukratiske byplanlægning. Snarere end at adskille byens funktioner søges disse funktioner og andre aktiviteter bragt sammen, og mangfoldighed og rum til borgernes egne udfoldelse i mere end én forstand er kommet i højsædet. Hvor fx kunst og kultur i byudviklingen tidligere var en centralt tilrettelagt proces og et centralt udviklet produkt, der blev afleveret til borgerne som kulturelle forbrugere, medtænkes borgerne i langt højere grad som aktive medskabere af kultur og kunst i byrummet. På samme måde medtænkes borgerne nu også i højere grad som medproducenter af deres by. Samtidig har der indfundet sig en anerkendelse af, at byplanlægningen er en politisk størrelse, der må medtænke konflikter og forskelligrettede interesser i byen, at en balance mellem planlægningsmæssig kontrol og frie rammer kan være en progressiv proces, og at borgere kan mobiliseres og inddrages til fordel for en socialt bæredygtig planlægning⁷.

Tendensen er – groft sagt og primært gældende for større byer – at byen er blevet en mere flydende størrelse⁸, der er karakteriseret ved at være i konstant tilblivelse. Mange byrum er ikke længere på samme måde som tidligere fikserede og forudbestemte. I nye byrum gøres der plads til, at de løbende kan omdefineres, og i gamle bydele gives der plads til nye byrum. I den flydende by søges rum og urbanitet skabt i en fortløbende og mere uforudsigelig proces.

Byens nye fluiditet kommer til udtryk på mange måder. Den ses ikke blot ved nedbrydningen af det tidligere så skarpe skel mellem forvaltning og borgere og ved blandinger af gammel og nyt i byen. Det kommer fx også til udtryk ved den eksplosive interesse for bynatur, hvor grænsen mellem by (kultur) og natur er blevet mere flydende. Ét af de hotteste emner inden for byplanlægning i disse år er at få skabt natur i byen og gerne i dens mest centrale dele. Man støder på planter, der tidligere hørte til i engområder, og der popper byhaver, tagtomater og bybier op overalt. Den flydende by manifesterer sig i bybilledet, hvor grænseopløsningen mellem, hvad der er lokalt, og hvad der er udefrakommende (globalt), dagligt kan opleves: Nye mennesker i byrummene, nye former for urbanitet, nye kulturelle udtryk og nye identiteter træder frem. Grænsen mellem ude og inde i byen er også blevet mindre i form af overdækkede byrum, et fremskudt liv på altaner, caféers udendørsserveringer og begreber som ”vinterbyen”, der spørger til grænsen mellem årstiderne og undersøger, ”hvordan vi i højere grad kan udnytte vinterens potentialer til at skabe en mere levende by igennem de kolde måneder”⁹. Også den tidligere så tydelige grænse i bylivet, distinktionen mellem det private og det offentlige, er i opløsning, og forhold, der tidligere tilhørte privatsfæren, udspringer sig i dag i offentligheden. I nutidens by vægtes dynamik, fantasi, bevægelse, udveksling og transformation, og grænser ses primært som begrænsninger.

I dette nye urbane landskab indgår midlertidige byrum. De indgår, som det vil fremgå, både som endnu et eksempel på byens fluiditet og som forsøg på at opbygge steder omkring værdier, som deres brugere finder, må fastholdes i en omskiftelig tid.

3 <http://www.leksikon.org/art.php?n=417>

4 Ibid.

5 Se ’Mental Byomdannelse. Midlertidig anvendelse som kick starter for en omdannelsesproces’.

6 Stender (2015).

7 Borgerinddragelsen er ikke et nyt fænomen i byudviklingen, men dukkede allerede op, da sprogbrug ændredes fra sanering til byfornyelse i forbindelse med udviklingen af Nørrebro og Vesterbro i 1970’erne. Sidenhen er borgerinddragelsen blevet kultiveret og båret som tradition af byfornyelsen.

8 Inspireret af begrebet ”liquid modernity” af Zygmunt Bauman (2006 [2000]). Se også Lefebvre (1974) The Production of Space, (2008) Byens Rum 2 og Pløger (2008) Flydende planlægning.

9 Samtale om projektet ’Vinterbyen’ med Ellen T. O’Gara, Arkitekt og ejer af Platant.

LIVEABILITY SOM MÅL FOR BYUDVIKLING

”Liveability” er i løbet af få år blevet et begreb, der flittigt og med stor bevågenhed anvendes af politikere, ministerier, forvaltninger og internationale organisationer og virksomheder, der arbejder med byudvikling og byplanlægning. Med begrebet forsøger man at indfange de *livskvaliteter* eller *livsmuligheder*, en by tilbyder sine borgere, de muligheder, en bys borgere gives, for at leve et såkaldt godt liv.

Liveability indgår typisk i internationale målinger, hvor især storbyer på en række parametre måles i forhold til hinanden i konkurrencen om at give de bedste vilkår for borgere. Byers liveability indgår bl.a. som målestok i den interurbane konkurrence om at tiltrække virksomheder og talentmasse i en globaliseret verden.

Men det er selvsagt ikke uden problemer at angive faste mål for ”det gode liv”, endsige at gøre det på tværs af lande og kulturer. For hvad konstituerer overhovedet et godt liv, og hvordan relaterer det sig til den by, som man bor i? Hvordan kan man måle det gode liv? Hvilke kriterier skal indgå i en sådan måling, og hvilke kriterier skal *ikke* indgå? Som man kan forestille sig, har de forskellige forsøg på at definere og måle liveability hurtigt medført kritik af forskellige opfattelser og tilgange og givet anledning til forskellige skoler og konkurrerende internationale rankings.

Nogle målinger og rankings af liveability måler således primært på ”de hårde” parametre, andre betoner i højere grad ”de bløde” aspekter, og der tales om ”magtklubben” over for ”komfortklubben”¹⁰. De førstnævnte lægger navnlig vægt på forhold som det økonomiske klima i en by, investerings- og udviklingsmuligheder, politisk stabilitet, byens sociale sammensætning og indkomstforhold, dens fysiske udlægning, transport og funktionalitet m.v. Disse, primært kvantitativt baserede målinger, kan være særdeles omfattende og kræver integration af store datamængder hen over mange parametre¹¹. Modsat disse lægger andre målinger, der også medtager kvalitative data, især vægt på en bys sociokulturelle forhold såsom de generelle livsbetingelser, den tilbyder. Her betones det dagligliv, som byen tilbyder borgere, oplevelsen af sikkerhed, antallet af parker, antal meter cykelstier i byen, og hvordan byen fremtræder arkitektonisk og æstetisk m.v. Her er der typisk tale om omfattende målinger med færre parametre selekteret ud fra et særligt fokus på, hvad der gør en by liveable¹².

Men uanset om der er tale om meget omfattende eller mere snævre analyser af byers liveability, vil sådanne analyser langt hen ad vejen handle om, hvilket perspektiv man anlægger på ”det gode liv”, og hvem man spørger.

I en dansk kontekst er liveabilitybegrebet især blevet kendt i forbindelse med livsstilsmagasinet Monocles kåring af København som ”the most liveable city” i verden i både 2013 og 2014. Efterfølgende har begrebet vundet indpas i Københavns Kommunes videre arbejde med de forhold, som Monocles analyse lægger vægt på, og begrebet indgår i dag i en række danske virksomheders rådgivningsydelser. Man kan argumentere for, at begrebet både internationalt og i Danmark har afstedkommet en forstærket opmærksomhed på, hvad der egentlig udgør ”den gode by”, og følgelig et arbejde med dette på både strategisk og praktisk niveau.

Måske ikke så overraskende er der i Danmark blevet fokuseret på især de blødere aspekter af liveability, det, man også kan kalde *københavnerkvaliteterne*, jf. Monocle. Det er først og fremmest de større danske byer, der eksplicit har arbejdet med liveability. Københavns Kommune har forsøgt yderligere at fremme de kvaliteter ved byen, som har været fremhævet i internationale undersøgelser: byens offentlige liv, cyklismen, de rekreative områder, byens arkitektur, bæredygtighed etc.

Liveabilitybegrebet indgår i dag i flere af de større byers visionspapirer og i konkrete byudviklingsplaner, og begrebet knyttes til bl.a. byernes arkitekturpolitik, trafikplanlægning og klimatilpasning (resiliens). Med den samtidige fremkomst af midlertidige byrum, hvor et stigende antal planlagte såvel som uplanlagte byrum af midlertidig karakter dukker op i byer overalt i verden – også i Danmark – er det naturligt at spørge, hvorvidt disse byrum giver byen og dens indbyggere større liveability og i givet fald hvordan.

For at kunne svare på disse spørgsmål må det undersøges, hvad der kendetegner midlertidige byrum i forhold til andre byrum. Leves der et andet liv i de midlertidige byrum end i permanente byrum? Hvilke særlige værdier bibringes brugere af midlertidige byrum sammenlignet med permanente byrum? Og hvilke særlige kvaliteter tilfører midlertidige byrum byen?

10 Se Ranking the Liveability of the World's Major Cities: The Global Liveable Cities Index (GLCI) (2012).

11 Se fx Mercer's Quality of Living Ranking, hvori indgår knap 40 parametre.

12 Se fx Monocle's Quality of Life Survey.

DET MIDLERTIDIGE (BE)GREB

Der eksperimenteres i disse år med midlertidige byrum mange steder i Danmark. Der skubbes til lovgivningen, og der gives dispensationer. Og under henvisning til ”nødvendigheden” af en levende og dynamisk by arbejdes der på at fjerne de barrierer, der måtte stå i vejen for midlertidighed i byudviklingen. Midlertidige byrum er blevet en vigtig parameter i enhver større bys udvikling, og brugen af midlertidige byrum er blevet et værktøj i udviklingen af moderne byliv og i den interurbane konkurrence fra Berlin til Buenos Aires.

I Danmark kan den samme tendens iagttages i mange af landets byer, ikke mindst i landets større byer, hvor by- og områdefornyelser arbejder med midlertidige byrum i forsøget på at udvikle byernes generelle kvaliteter, deres identitet og attraktionsværdi¹³.

Med industriens udflytning fra byerne især fra midten af 1970’erne stod store urbane arealer tomme tilbage og uden nogen form for plan for fremtidig brug. I denne overgang fra industri- til videnssamfund opstod de første midlertidige byrum ud af en voksende ”kreativ vidensøkonomi”¹⁴. Sidenhen er de midlertidige byrum og deres brugere gået fra at være en del af ”undergrunden” og udgøre ”modstandslommer” i forhold til de generelle samfundsmæssige normer, regler og love til at blive et integreret (be)greb i byplanlægningen i både kommunalt regi og blandt byudviklingsselskaber¹⁵.

Vægten har hidtil især ligget på den strategiske midlertidighed, men med tiden er der også kommet fokus på midlertidige byrum, hvor borgere i højere grad er de primære initiativtagere (taktisk urbanitet)¹⁶. Midlertidige byrum bidrager således med en lettere magtforskydning mellem borgere og planlæggere, hvor afprøvning af forskellige borgerinvolverende muligheder bliver kriteriet for, hvilken vej byudviklingen i konkrete sammenhænge tager. Gennem disse nye måder at drive by på muliggøres byrums uudnyttede potentialer, således at byen fortløbende udvikler sig gennem eksperimenteren¹⁷. Og mange byer forsøger gennem midlertidige byrum at finde balancen mellem på den ene side ”nødvendigheden” af planlægning og regulering og på den anden side ”nødvendigheden” af at prøve sig frem.

Begrebet ”midlertidighed” dækker i relation til byrum i dag over en meget bred palet af rum, tidsmæssige rammer og aktiviteter. Midlertidige byrum inkluderer så forskelligartede initiativer som den globale endagevent Park(ing) Day, Carlsberggrunden i Københavns omfattende midlertidige aktiviteter og Køge Kysts langvarige, men skiftende midlertidige aktiviteter i omdannelsen af havneområdet¹⁸.

13 I forbindelse med nærværende undersøgelse blev landets 98 kommuner pr. mail spurgt, om de arbejder med midlertidighed i byplanlægningen. Stikprøveundersøgelsen gav 42 besvarelser, hvoraf 32 kommuner angav, at midlertidighed indgår i kommunens byudvikling. Ud af disse 32 kommuner angav 25, at de arbejder strategisk med midlertidighed. Alle 32 kommuner angav, at borgere og andre aktører indgår i arbejdet med midlertidighed. Ekstrapoleres stikprøvens resultater, svarer det til, at ca. 75 pct. af landets kommuner anvender midlertidighed i byplanlægningen, og at ca. 60 pct. af disse kommuner anvender midlertidighed strategisk. Stikprøven peger samtidig på, at midlertidighed anvendes i byudvikling i både store og små kommuner.

14 Hausenberg (2008) *Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudviklingen*.

15 Ibid. Fx har By og Havn brugt midlertidighed i forbindelse med udviklingen af Ørestad.

16 I en tidligere undersøgelse om midlertidighedens potentiale for borgerinddragelse skelnes der netop mellem den strategiske midlertidighed, den samskabende midlertidighed og midlertidighed som en bottom-up-bevægelse. 12byer (2015) *Midlertidighed – Nye veje til borgerinvolvering*.

17 Ibid.

18 Se også eksempelsamlingen i nærværende publikations appendiks.

Der hersker ingen forskningsmæssig konsensus om, hvad ”midlertidige byrum” egentlig dækker, og hvad det vil sige at arbejde med midlertidighed i forbindelse med udviklingen af byrum¹⁹. Diskussionerne går bl.a. på, om ikke alle byrum og bygninger i en eller anden forstand er midlertidige. Intet eksisterer jo for evigt, og byen og det byggede miljø er i konstant forandring, og hvordan skal man så trække grænsen mellem ”det midlertidige” og ”det permanente”? Er der noget, der er permanent? Hvis man følger denne tanke, er det særlige ved midlertidige byrum således ikke så meget deres provisoriske karakter, men måske snarere den iboende *idé* om midlertidighed²⁰, at midlertidigheden tænkes ind i et givent projekt fra begyndelsen, at det er en præmis, at det givne byrum kun skal stå for en relativt kort tid.

Denne publikation sonderer ikke skarpt mellem, hvor midlertidige midlertidige byrum er. Omtales de som midlertidige byrum af brugerne, borgerne eller byplanlæggerne, er de inkluderet. Samme ræsonnement er gjort gældende i forhold til, om der er tale om indendørs ”byrum” eller udendørs. Det kan konstateres, at midlertidighed, i flere forskellige forståelser af begrebet, har vundet indpas i de danske byer, og at begrebet i dag omsættes i mange forskellige formater.

Ser man på den midlertidige anvendelse af byrum i Danmark generelt, er det tydeligt, at der ikke primært er tale om et middel, der blot skal tjene som en tidsbegrænset og lidt tilfældig udnyttelse af et byrum. Langt de fleste af de midlertidige byrumsløsninger rundt omkring i landet er igangsat som del af en strategisk eller taktisk udviklingsplan for et byområde, hvor der satses på, at byrummene kan skabe en merværdi for et område, bl.a. gennem borgerinddragelse og aktivisering af et lokalområde. Samtidig danner det grobund for en mere proaktiv planlægning og strategisk og visionær udvikling af et byområde²¹.

Midlertidige byrum er et fænomen, der indikerer, at byen altid er på vej, til stadighed er *in the making*, og midlertidige byrumsløsninger er ikke blot blevet en almindelig og kendt størrelse over hele landet, de er også blevet en integreret del af kommunernes byplanlægning²². Endnu ikke påbegyndte byudviklingsprojekter etablerer midlertidige byrum, hvor der kan eksperimenteres med forskellige tiltag i samarbejde med borgere og omverden. Områdefornyelser forsøger sig med samskabelse og iværksætteri på midlertidig basis på funktionstømte arealer og i nedlagte fabriksbygninger, og erhvervsmæssige partnerskaber dannes omkring midlertidige byrumsudviklinger med henblik på at afsøge forskellige permanente løsninger. Andre steder indtager borgere selv et område med bardisk og liggestole eller med tømmer, jord og planter.

Tanken og planen er mange steder, at midlertidige byrum kan tilføje livskvaliteter – både for borgerne i et lokalområde og byens borgere generelt.

Men der mangler viden om, hvorvidt og i givet fald hvordan midlertidige byrum bidrager til deres brugeres oplevelse af deres lokalområde, og om disse byrum generelt tilføjer byen kvaliteter.

19 Se også interviews med tre forskere i publikationens appendiks.

20 Haydn, Florian & Robert Temel. 2006. Temporary Urban Spaces. Concepts for the Use of City Spaces. Birkhäuser. Side 60.

21 Se John Pløger (2008). *Flydende planlægning*.

22 Se Hausenberg (2008) *Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudviklingen*, Realdania By (2013) *Midlertidige aktiviteter i byudvikling* og 12byer (2015) *Midlertidighed – Nye veje til borgerinvolvering*.

UNDERSØGELSENS METODE

Undersøgelsen, der ligger til grund for nærværende publikation, er foretaget med Linjen i Københavns Nordvest-kvarter som case. Til supplerung af dette studie er der foretaget besøg med observationer og interviews i en række andre midlertidige byrum i København og rundtomkring i landet.

I perioden august til oktober 2015 blev der udført antropologisk feltarbejde på Linjen. Feltarbejdet inkluderede deltagerobservation, uformelle samtaler, semistrukturerede interviews, fokusgrupper, walk-and-talks, fotografering og filmoptagelser. Feltarbejdet er udført morgen, eftermiddag og aften i hverdage og weekender, i stille perioder med få brugere og i forbindelse med større begivenheder med op mod 100 tilstedeværende. Undersøgelsens samtaler og interviews er blevet optaget og indført i logbøger sammen med fotos, korttegninger m.v. I oktober 2015 er der yderligere blevet foretaget 10 endagsbesøg i midlertidige byrum ved Bispeengbuen²³, Eng-haveplads og i Birkegade i København, samt i Køge, Odense, Fredericia, Aarhus og Aalborg med henblik på at undersøge prototypiske former for anvendelse af midlertidige byrumsløsninger i Danmark.

I november 2015 blev der udsendt et mindre spørgeskema til landets 98 kommuner for at undersøge arbejdet med midlertidige byrum i den kommunale byplanlægning.

FAKTA OM UNDERSØGELSEN

3 måneder med deltagerobservation og interviews
Kontakt med ca. 200 brugere og borgere på og omkring Linjen
Deltagelse i 16 events på Linjen og Under Buen (på Frederiksberg)
Fortløbende dialog med områdefornyelsen og aktører i relation til Linjen
3 besøg i områdefornyelser, der arbejder med midlertidige byrum
12 besøg i midlertidige byrum rundtomkring i landet
139 spørgeskemaer
18 dybdegående interviews
63 kortere/ustrukturerede interviews
4 videointerviews
2 fokusgruppeinterviews

Den konkrete ramme for undersøgelsen af Linjen har været en skurvogn på Linjen, som blev stillet til rådighed af områdefornyelsen. Skurvognen har tjent som interview- og informationsrum.

Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget blandt Linjens brugere, besøgende og borgere i nærområdet, herunder i det midlertidige byrum Under Buen. Der er talt med 65 mænd og 74 kvinder i alderen 20 år til 80 år. Der er i spørgeskemaundersøgelsen en overrepræsentation af respondenter i aldersgruppen 20-34 år. 27 % af respondenterne bor i København NV, 24 % på Nørrebro, 24 % i andre bydele i Københavns Kommune, 17 % på Frederiksberg, mens 9 % bor uden for Københavns eller Frederiksberg Kommuner.

²³ Grundet Bispeengbuens placering tæt ved Linjen er Under Buen blevet besøgt flere gange i perioden.

LINJEN – ET MIDLERTIDIGT BYRUM I KØBENHAVN

Et ophold på Linjen kan sammenlignes med at træde ind i en parallelverden²⁴. Selv om togbane, trafikerede veje og busruter omgiver det smalle byrum på Ørnevej 3 i Københavns Nordvestkvarter, hviler der en særlig ro over Linjen. Stemningen, miljøet og tempoet på Linjen står i stærkt kontrast til Nørrebrogades og Frederikssundsvejs trafik, mennesker og butiksliv. Ved første øjekast kunne Linjen nemt forveksles med en efterladt byggegrund. Bag gitterporten står en aflukket skurvogn, og en blå container er det første, øjet møder, når man ser ned ad den grusbelagte sti, der baner sig vej gennem det hengemte byrum. Ukrudtet får lov til at vokse vildt og omkranser både containere og de træmøbler, der lidt tilfældigt står placeret langs muren, der bærer S-togets højbane. Lidt længere nede ad stien står et stort skilt med ”Parker din cykel her”.

Lyden af stemmer og aktivitet fylder rummet, men overdøves hver femte minut, når linje F mod Ny Ellebjerg eller Hellerup suser forbi på togskinneerne ovenover. Foran Jernkassen, tre containere, der tilsammen danner et værksted, en cykelshop og et opbevaringslager, står to cykelmekanikere og forbereder en cykelworkshop. Overfor er to containere stillet oven på hinanden. En stejl trappe fører op til Kontoret, hvor Bureau Detours holder til, når de ikke har travlt andre steder.

To drenge kommer løbende forbi med legetøjsskydevåben af træ. De er på vej mod ”haven”, som ligger lidt længere nede ad stien. På vej derved kommer man forbi den lille biograf. Denne dag er filmforevisningerne dog sat på pause, da der arbejdes på et fælles radioprojekt i en af nabocontainerne. En ung kvinde stikker hovedet ned fra taget af en container og hilser. Sammen med en ven er hun ved at bygge en terrasse, så de kan sidde og nyde solen uden for deres studie, der er placeret i en container ved siden af. Overfor ligger den udendørs bar, der til fester og events fungerer som samlingspunkt. Menukortet, der er malet på barens front, vidner med sit ”alt udsolgt” om, at sidste byhavefest var en succes.

Det er her ved baren, at rummet ændrer karakter. Grusstien bliver bredere, og byrummet åbner op og skifter form fra ”containerby” til ”eksperimenterende byhave”. Det er også herfra, at man for første gang får øje på det, der af mange beskrives som Linjens perle – kunstnerhuset.

Inde i kunstnerhuset er en ung kvinde ved at lave kaffe i køkkenet ved den lerklinede raketovn. Udenfor på terrassen sidder en anden kvinde og nyder eftermiddagssolen, inden den går ned bag den store etageejendom, der ligger på den anden side af højbanen. For foden af terrassen, ved ”permakulturopvaskesystemet”, der primært består af regnvand og lecasten, er en biologistuderende ved at ordne urter til køkkenhaven. Blandt plantekasser og køkkenhave med økologisk grønkål og tomater sidder tre børn og er i fuld gang med at male træfigurer og -våben, mens høns går og hakker i jorden foran deres alternative hjem, Institut for Eggs.

Rundt om det store træbord i haven står et par forældre og børn og lægger sidste hånd på hjemmelavede pizzaer, som skal bages i de speciallavede pizzaovne, fremstillet af olietønder, der er placeret rundt om bålstedet. Længere nede i haven leger et par børn i den skæve træborg, der med sit store skilt ”Voksne forbudt” tydeligt signalerer, at her regerer børnene. Bevoksningen er tættere i denne ende af haven, og den overdækkede træscene er endestationen på Linjen, der slutter som en grøn blindgyde her på kanten af Nordvestkvarteret.

Når de sidste solstråler er forsvundet, bliver det hurtigt køligt på Linjen. Så begynder flere efterhånden at pakke sammen eller trække aktiviteterne indenfor. Inden turen igen går gennem lågen på vej ud på Ørnevej, krydser man igen cykelskiltet, der nu på sin bagside smiler til én og siger ”Vi ses!”.

24 Der henvises også til filmen om Linjen, se: <https://vimeo.com/149157014>

FAKTABOKS OM LINJEN

OMRÅDET

Den aflange grund på Ørnevej i Københavns Nordvestkvarter består af en smal kile jord langs skinnerne ved Nørrebro Station. Før konstruktionen af Linjen begyndte i 2014, lå grunden øde hen og blev mest brugt af byens hundeluffere. Området er ejet af DSB og Københavns Kommune, som har givet Områdefornyelse Fuglekvarteret brugsret til stedet i en begrænset periode.

AKTØRERNE

Linjen, der også er kendt som Containerbyen, er opført og drives af den frivillige iværksættergruppe Bureau Detours med støtte fra Områdefornyelse Fuglekvarteret, Byggeriets Ildsjæle og Københavns Kommune. Den 13. marts 2015 blev området åbnet for offentligheden.

STRATEGIEN

Aftalen vedrørende Linjen er, at den skal være et kreativt frirum af træ- og metalværksteder, byhave med høns og nyttehave – og et samlingspunkt for kvarterets beboere og besøgende²⁵. Planen er, at Linjen skal eksistere til ultimo 2017, hvor aftalen med Københavns Kommune udløber. Derefter er planen, at grunden skal inddrages som cykelsti i forbindelse med et byudviklingsprojekt ved Nørrebro Station.

BRUGERNE

De typiske brugere af Linjen er i aldersgruppen 25-35 år, etnisk danske brugere og enten studerende eller med en kortere eller længerevarende uddannelse. Brugerne kan opdeles i dem, der står bag byrummet og i mere eller mindre grad er engageret i Bureau Detours, og dem, der en del af en af foreningerne og bruger cykelværkstederne, grøntsagshaven eller blot ”hænger ud” i byrummet. Mange i begge brugergrupper har børn og bruger byrummet til ophold, leg og aktiviteter. I forbindelse med afholdelse af forskellige typer arrangementer kommer flere typer borgere, ligesom der er dage, hvor der kan være en del nysgerrige unge fra lokalområdet, og den ”lokale” posedame og flaskesamler kigger forbi.

25 Interview med projektchef Isaac Appelquist, Områdefornyelse Fuglekvarteret. Se også: *Ny containerby bringer kreativt værksteder og høns til Nordvest*, Politiken, 13. marts 2015, Københavns Tekniske Skole: http://ktsmedieproduktion.dk/uge2015_13/gruppe_11/ og Københavns Kommune: <http://www.kk.dk/nyheder/h%C3%B8jbanen-p%C3%A5-n%C3%B8rrebro-skal-v%C3%A6re-nyt-samlingspunkt-i-k%C3%B8benhavn>

KORT OVER
LINJEN
(CONTAINERBY)

LIVEABILITYVÆRDIER VED MIDLERTIDIGE BYRUM

Mennesker lægger ikke vægt på helt de samme kvaliteter ved forskellige byrum og ved byen som helhed. Men mennesker lægger heller ikke vægt på helt forskellige kvaliteter ved forskellige byrum og ved byen som helhed. Hundrede borgere i en by lægger ikke vægt på hundrede forskellige kvaliteter. Der vil typisk være nogle tilbagevendende mønstre i de kvaliteter ved byrummet eller byen, der lægges vægt på. Mønstre, der gør det muligt at kategorisere nogle *typiske* træk ved nogle generelle værdier.

På baggrund af publikationens casestudie af Linjen og inddragelse af de øvrige eksempler fra Danmark kan der peges på en række værdier, som brugerne tillægger de forskellige byrum. Værdier ved de midlertidige byrum, som efter brugernes opfattelse tilføjer lokalområdet klare livskvaliteter (liveability).

Fokus i den følgende kortlægning af værdier ved midlertidige byrum er således på *brugerne* af Linjen og de øvrige midlertidige byrum. Det er de værdier, som først og fremmest disse brugere lægger vægt på, som behandles her. Der er tale om et såkaldt bottom-up-perspektiv på midlertidige byrum.

Ikke alle i et lokalområde har glæde af de midlertidige byrum eller finder, at der er særlige værdier forbundet hermed. Nogle er måske ligefrem stærke modstandere af at inddrage offentlige områder i byen til midlertidig brug. Det er imidlertid ikke disse synspunkter, der er repræsenteret her. Det er brugernes.

Spørgsmålet om, hvilke grupper der først og fremmest har glæde af de midlertidige byrum, og hvilke sociale mekanismer der gør sig gældende i ”selekteringen” af brugere af midlertidige byrum, er naturligvis vigtigt for kommunernes videre arbejde med brugen af midlertidige byrum i byudviklingen. Ligesom det er vigtigt at være opmærksom på, hvilke kvaliteter de midlertidige byrum kan tilføre ikke blot et lokalområde, men hele byen. Disse spørgsmål tages op i rapportens konklusion.

Der er i det følgende identificeret ni værdier, som brugerne af de midlertidige byrum lægger vægt på i deres brug af byrummene. Ni liveabilityværdier. Disse ni værdier falder inden for tre overordnede områder, der her er kaldt *den nærværende by*, *den fællesskabende by* og *den meningsfulde by*.

DET NÆRVÆRENDE BYRUM

Det nærværende byrum handler om det midlertidige byrums fysik. Om udlægningen af byrummet, dets natur og arkitektur og dets sanselige kvaliteter. Der peges på tre primære kvaliteter ved de midlertidige byrum, som dets brugere ser som værdier.

For det første tiltrækkes brugerne af de midlertidige byrum, fordi de er *uperfekte*. Det uperfekte står i modsætning til den strømlinede by med dens planlagte miljøer og funktioner. Det uperfekte tilfører byrummet og byen diversitet og dynamik, mener brugerne.

For det andet kan brugerne lide, at de midlertidige byrum er *mærkbare*. Det mærkbare omhandler det taktile, den konkrete og anderledes fysik, som disse rum tilbyder. Det at røre ved rummets natur og de objekter og materialer, der typisk er at finde i de midlertidige byrum.

For det tredje drages brugerne af de *stemningsfyldte* midlertidige byrum. Det stemningsfyldte er den atmosfære og sjæl, som brugerne finder i disse rum, og som sjældent, efter deres opfattelse, er at finde i byen generelt.

UPERFEKT

*Det, at Linjen ikke er perfekt, giver
mig lyst til at gå på opdagelse*

”Uperfekte rum” udgør en værdi for brugerne, der ofte udtrykker, at byen er ”for perfekt”. Byen er ”så fejlfri og færdig”. Der ligger en værdi for brugerne i det uperfekte, idet disse byrum typisk har mere ”kant”, og at de i kraft af deres ufærdighed giver plads til, at man selv kan præge dem. For mange brugere af de midlertidige byrum fremstår den omkringliggende by alt for færdigredigeret, for færdigudviklet. Andre har bestemt, hvordan byen og alle dens rum skal se ud, og byen forekommer derved uimodtagelig over for borgernes egne idéer og egen prægning. Hvorimod det, der ses som uperfekt, det forladte, det forfaldne og nedslidte, det, kommunen, industrien, samfundet synes endnu ikke at have set eller ladet ligge, det kan man selv bestemme over og forme.

Et midlertidigt byrum bidrager positivt. I kraft af at være noget anderledes. Det er et eksempel på, at byrummet kan være noget andet end det, man forventer. Den almindelige borger kan bidrage til byen. Hans, 33 år

De rum, der ses som uperfekte og uberørte eller glemte, har en særlig attraktion for nogle, især unge, borgere. De såkaldte *makers*, der præger mange af de mest nedslidte midlertidige byrum. Selv om det kan være en udfordring at skabe ”sociale steder” i forladte eller, for andre at se, identitetsløse rum, er det netop det, som disse borgere tiltrækkes af. Det tiltrækkende er den æstetiske modsætning til de typiske byrum²⁶.

Jeg synes umiddelbart, at Linjen er et ret usammenhængende byrum. Det er en form for byggeplads, der er præget af, at der er en masse ting under udvikling. Det spændende er, at man kan se, at der sker noget. Så Linjen tilbyder noget, som jeg synes København mangler rigtig meget. Der er ikke ret mange steder, hvor der roder lidt. Jeg synes, det er fint, at ikke alle steder er så ordnede. Emil, 32 år

Linjen bliver af flere brugere beskrevet som et af byens ”huller”, en ”uberørt plet”, der er ”uperfekt og uplanlagt”. Thor står en dag og taler med Nicklas om, at deres yndlingssteder i København er steder, der får lov ”at passe sig selv”, som ikke er ”planlagte og udbyggede”. Eksempelvis ”vilde steder” som langt ude på Holmen eller gamle sporområder:

Der sker nogle udviklinger i København lige for tiden, som er lidt ubehagelige at være vidne til. De små lommer bliver asfalteret. De der huller, som er nice at finde, de bliver bare færre og færre, og man skal længere og længere ud af byen. Ude på Lynetten, hvor man kan springe i vandet, det er vildt svedigt. Der ligger også et dejligt tomt hus ude på Vestvolden, hvor der er masser af brombær. Det er dejligt. De to steder kan jeg virkelig godt lide, fordi det er steder, der får lov at passe sig selv. Thor, 36 år

Værdierne ved de uperfekte midlertidige byrum er også det, at de udgør noget grønt i området, områder, der bare har fået lov til at gro til. Blandingen af det groede, der har passet sig selv, og noget tidligere industrielt, noget rå beton, nogle værkstedsbygninger med en historie udgør for mange en stor attraktion. Der tales også om *SLO-AP-områder* (Space Left Over After Planning), fx et halvforladt område med skrællede bygninger med utæmmet græs i asfalten. Intime og delvist hemmelige steder, der alle bidrager til idéen om en autentisk by med kant.

Der findes blandt mange brugere af midlertidige byrum en jagt efter byrum med et slumlignende miljø fuldt af vildnis. Hvis midlertidige byrum ikke er bygget op omkring grønne og bæredygtige tiltag, er de mange steder bygget op omkring en rå og kold, betonagtig æstetik som eksempelvis De Orange Haller i Fredericia eller Polymeren i Aarslev-Sdr. Nørå. Eller som på Linjen omkring containere.

”Aarhus er en meget perfekt by, og det fede ved det her sted (Den Grønne Kile) er, at det ikke er så perfekt, der er plads til udvikling. Og her er plads til alle mennesker. Jeg har ofte mine børn med hened, fordi legepladsen er lidt vildere. Reglementer er jo fine, men det hele bliver bare så kedeligt! Hvis ikke det her sted fandtes, ville Aarhus være en meget kedelig by.” Charlotte, 38 år

Kendetegnende for det, man søger på Linjen, er, at det er lidt rodet, skævt, stikker ud, og at det derved udgør et modstykke til ”det pæne Danmark”. Om Under Buen-projektet siges, at det giver ”lidt kant” til ”det pæne Frederiksberg”.

Der er for mange steder, der er pæne, men ikke kan en skid. Jesper, 30 år

Brugerne af de uperfekte midlertidige byrum taler hyppigt om ”de hemmelige” steder, ”de personlige” steder, ”de intime steder”, som gør byen ”autentisk”. For mange brugere er byen blevet for strømlinet. Byplanlægningen *vil* noget med én. Den tydeliggør hele tiden sine hensigter og peger på ”det rigtige”, det moralsk rigtige:

Der er en meget sådan nudgeagtig approach i København, hvor skilte, fodspor og fliser gør, at man bliver retningsbestemt, når man går i gaden. Nicklas, 27 år

Byplanlægningen har for mange hensigter, og byen føles styrende for ens adfærd. Væk bliver (stor)byens mulighed for at blive væk, for at blive overrasket og opdage dens hemmeligheder. De brugere af midlertidige byrum, der søger det uperfekte, ved, hvad de går efter:

Der skal blive ved med at være huller, som man kan opdage. De der huller kan jeg godt lide. Thor, 36 år

Steder, der føles lidt hemmelige, det er sgu gode steder. Det kan undre mig, at jeg ikke har udforsket området mere. Benjamin, 24 år

Vi følte os draget. Og det at komme på Linjen minder mig om, at man kan få meget ud af at gå på opdagelse i sin by. Pernille, 28 år

Midlertidige byrum som Linjen udgør for dens brugere en påmindelse om, at byen endnu rummer uperfekte steder, der venter på at blive opdaget og udforsket.

26 Ifølge Robert Temel kan mange midlertidige byrum ikke sammenlignes med ”non-places”. Snarere besidder de i lighed med Augés ”places” identitet, relation og historie (Haydn & Temel 2006:59) for deres brugere i kraft af deres ”fortabthed”.

*De her steder kan
man mærke byen.
Her er mine børn
nysgerrige på en helt
anden måde*

MÆRKBART

Det ligger i byens natur, at den, hvis den ikke plejes og poleres, med tiden fremstår rå og tilgroet. Hos de midlertidige byrumsbrugere er der en søgen efter en alsidig by, en by med modstand, en by, man kan mærke og støde sig på snarere end at blive båret gennem byen, uden at man (be)mærker den – eller den (be)mærker en. Frem for byrum, der er ”pakket ind i vat”, taler brugere af de midlertidige byrum om steder, ”der stikker”, som én siger.

Der er en hule der, og man kan rive sig på et søm. Det er jo ikke så kommunalt, kan man sige. Men set fra mit perspektiv er det godt, at børnene lærer at mærke, at alting ikke er poleret. De mærker, at der er et søm, så de skal træde et andet sted. Det kan jeg godt lide. Her kan man klatre lidt op, og man skal selv finde ud af at klatre ned igen, uden at man bliver rutsjet ned og pakket ind i vat på vej ned. Det kan jeg godt lide ved det her sted. Det inspirerer mig. Sofie, 34 år

I mange af de typiske lidt rå (uperfekte) midlertidige byrum fremhæver brugerne, at de får en anden fysisk kontakt med byens materialitet. Byrummet aktiveres så at sige gennem brugernes konkrete berøring:

Der er ikke ret mange steder, hvor der er mulighed for at få splindre i fingrene. Rasmus, 28 år

Midlertidige byrum består typisk af en konstellation af faste, konkrete objekter. Der er paller, store vanddunke, selvlavede borde, bænke og sandkasser, rør, gummislanger, mursten og massevis af byggematerialer fra genbrugspladser. Der er maling på vejene og selvproducerede skilte. Og der er plantekasser med tomater og krydderurter. Til et stort antal midlertidige byrum hører høns, og man bygger hønsehuse med børnene, fodrer dyrene, samler nylagte æg og laver mad i det primitive udekøkken:

Her er der en høne. Og hønen lægger æg, og så kan man lave en pandekage. De der børn tror jo simpelthen, at æggene kommer fra Netto. Den nærhed har vi jo ikke så meget i byen, og det er jo enormt fint, at det er her. Amalie, 30 år

I Grow Your City i Aarhus savner flere af brugerne en have, hvor de kan ”få fingrene i noget jord”, efter at de har solgt deres hus og er flyttet i lejlighed. I København er Louise begejstret for Linjens tilbud:

Min egen gård er jo bare fliser og et enkelt træ. Det skal jo være nemt at holde! Louise, 25 år

Brugere af midlertidige byrum tilkendegiver en stor tilfredshed med at komme tættere på naturen, så de kan følge årets rytme på nærmere hold.

Brugerne i midlertidige byrum beriges af deres helt konkrete berøring med jord, dyr og alskens byggematerialer. Brugerens berøring med omgivelser i det midlertidige byrum, hvad end det er ved en trafikeret gade eller på et vindblæst havneområde, gør det muligt at opleve en større nærhed til byens rum.

Linjen giver en følelse af landsby og en nærhedsfølelse. Der er nærhed i de projekter, der laves på Linjen, folk mødes om konkrete ting. Her er skramlet og det giver København en finurlighed med færre boulevarder, og flere små, nære steder. Det bidrager med personlighed og karakter. Lone, 48 år

Brugerne på Linjen kommer for at bygge med træ og metal, skære vinduesrammer ud i containere, bygge trapper, reparere cykler, bage pizza, presse æblecider og trække frisk luft. De indretter og lever en stor del af deres fritid i byrummet. De bruger byhaven som udendørs opholdsrum sammen med deres familie, og allerhelst når solen skinner.

Flere af brugerne har kontorjob til daglig og nyder derfor at komme på Linjen:

Til daglig bruger jeg mit hoved meget, men her er det rart at bruge mine hænder og gøre noget ved byen. Søren, 35 år

Også studerende kommer på Linjen for at have et uderum at være i, et rum, man kan mærke:

Det er en charmerende form med have, dyr og grønt. Her er en følelse af ren luft og et sted, hvor man kan bruge sine kræfter. Der er noget at arbejde med. Mark, 25 år

Byen kan efter nogle borgeres opfattelse blive for friktionsløs. De beskriver, hvordan den moderne by er en komfortabel by, man nærmest ikke kan mærke, som ikke giver plads til ens deltagelse og medvirken i opbygningen af noget. Et midlertidigt byrum med bar jord og tømmer med knaster kan man derimod mærke, og det kalder på ens lyst til at bygge noget op.

Man når sjældent langt ind i samtaler med brugerne af midlertidige byrum, før de taler begejstret om stedets ”stemning”. De appellerer til, at man sætter sig ned, ser sig omkring og lytter, så man kan fange stedets atmosfære, det særlige ved byrummet, dets ”sjæl”, som de selv finder er så tydelig.

Byrummets stemning har klar værdi for brugerne, og de nævner denne ofte uhåndgribelige størrelse, når de fortæller om, hvorfor de en tilfældig dag eller aften forlader deres lejlighed og går ned på Linjen. De har måske ikke noget konkret at lave dernede, ”stemningen” er nok.

På Linjen er flere frustreret over, at forskellige regler forhindrer dem i at gøre stedet endnu mere stemningsfuldt:

Som jeg forstår det, skal den hjemmebyggede trappe, brædder, der er banket på containeren for at gøre den flot, høns, planter på taget, som gør, at det emmer af kreativitet, pilles ned. Det må ikke være der. Det er de der kreative ting, som er fede. Hvis de ikke må være der, så gider jeg ikke at være der. Marie, 30 år

Selv om grænserne om et midlertidigt byrum i høj grad varierer, vil borgere, der træder ind i et midlertidigt byrum ofte opleve en stemningsændring. Det kan være støjniveauet, der stiger eller falder, omgivelser, der bliver mere eller mindre hektiske, eller det kan være den fysiske indretning, som kaster en anderledes stemning fra sig end det byområde, borgeren lige har forladt. Typisk står stemningen indenfor i det midlertidige byrum i kontrast til den omkringliggende by. Hvor Linjen har sit særlige lydudtryk som eksempelvis høns, der klukker lige op og ned ad en fortravlet Nordre Fasanvej, har skaterhallen i Fredericia C sit eget lydunivers fra hjulene på ramperne.

På Linjen beskriver brugerne da også stedet som et sted med en markant anderledes atmosfære i forhold til resten af byen:

Linjen er et pusterum fra alt det, som det ikke er. Thor, 36 år

Linjen tilbyder almindeligvis en pludselig stilhed og rolige omgivelser med mulighed for fordybelse:

Linjen er et grønt afbræk, uden støj. Det er lækkert med fritgående høns. Det er en grøn oase, man kan bruge. Her er stilhed og man kan fordybe sig. Aske, 29 år

Man kan høre en hane gale, selv om man er inde midt på Nørrebro. Det er megafedt. Meget mere af det. Sofie, 34 år

Brugere af Linjen sætter pris på, at stedet giver mulighed for at tage en pause fra byen, uden at man behøver at søge helt ud af byen. Brugere har en følelse af at være ude af byen på Linjen:

Jeg forbinder Linjen med en kolonihave, et sikkert sted, et hyggeligt sted. Her har man bare lov at være. Jeg synes, det er en dårlig idé at lukke det. Sara, 30 år

Linjen bliver på grund af sin særlige lukkede karakter associeret med forladte, glemte eller hemmelige og uberørte steder, der for brugerne giver den en særlig ånd:

Der er et eller andet med det her sted. Der er noget enormt smukt over, at det er lukket, altså, at det er en hemmelig have, som man går ind i, og så er man bare helt væk. Sofie, 34 år

En særlig fysisk kvalitet ved Linjen er altså stedets lukkethed, dets intimitet og dets gemthed. Linjens særlige stemning tilskynder til en anden adfærd og kan gøre brugere legesyge:

Man er skjult. Der er ikke nogen, der ved, hvor man er. Indtil nogen ringer til dig, og du fortæller, hvor du er, kan du være hvor som helst. En hemmelighedsfølelse. Man er et hemmeligt sted. Jeg har tendens til at gemme mig, hvis der kommer nogen. For sjov, en legefølelse. Nicklas, 27 år

Det er nærmest en hemmelig byhave. Her er adgang til landet og naturen med høns og lejrball. Pernille, 28 år

Hertil kommer, at brugere også finder et afbræk på Linjen, hvor de kan stige af et samfund, der er, som en udtrykker det, som ”et hurtigkørende tog fuld af forventninger, normer og overvågning”.

Linjen er et frirum og et åndehul, hvor man bare kan være sig selv. Der er en fed energi og stemning herude – en rå stemning. Mia, 35 år

Stemningen i de midlertidige byrum handler således meget om, at byrummene for brugerne at se udgør et alternativ til den omkringliggende by. De er et frirum:

Det er ikke lige så friseret som en park. Her er en større sans for detaljer og det personlige. Stedet virker indbydende med sit rodede udtryk. For mig er det gode byliv pladser med karakter, der giver stemning. Julie, 30 år

DET FÆLLESSKABENDE BYRUM

Det fællesskabende byrum handler om de midlertidige byrums sociale liv. Om hvordan disse rum udgør møde- og udvekslingssteder for brugerne, men også for naboer i lokalområdet. Der kan fremhæves tre centrale kvaliteter ved de midlertidige byrum, som brugerne værdsetter.

For det første lægger brugerne vægt på det *kollektive* i de midlertidige byrum. Stederne, mener brugerne, giver plads til et kollektivt liv med alternative aktiviteter og et anderledes kultur- og natteliv. Man kan møde mennesker med samme interesser som én selv, og man kan møde andre mennesker. De midlertidige byrum, mener brugerne, giver en større mangfoldighed.

For det andet finder brugerne, at de midlertidige byrum muliggør det at være *aktiv*. Byrummene udgør efter deres opfattelse et laboratorium for både kunstnerisk udfoldelse, motionsaktiviteter, havepasning, eksperimentel byplanlægning, iværksætteri og egentligt entreprenørskab.

For det tredje mener brugerne, at de midlertidige byrum tilbyder et *demokratisk* potentiale gennem deres mere borgernære og uregulerede udvikling af deres lokalområder. Ved at deltage i dialog og beslutningstagen omkring projekter i de midlertidige byrum ”oplæres” man i beslutningsprocesser og medborgerskab.

KOLLEKTIVT

*Jeg sætter pris på det kollektive ved byrummet.
Her ser vi hinanden i øjnene*

En kvalitet for brugere af midlertidige byrum er muligheden for at deltage i aktiviteter og projekter sammen med andre og den dertilhørende følelse af fællesskab. Brugere af midlertidige byrum italesætter gerne potentialet for sociale fællesskaber, styrket naboskab og muligheden for at lære nye mennesker at kende.

Jeg tror, Linjen helt klart har potentiale til fx at styrke naboskabet, hvis de altså kommer herved og kigger en gang imellem. Camilla, 33 år

På Institut for (X) i Aarhus startede processen ud fra ønsket om et stærkere naboskab. I dag dyrkes naboskabet stadig, både inden for instituttet og med de omkringliggende naboer og boligforeninger. Under Buen sætter Mette pris på, at byrummet er så åbent, at

... man bare kan gå ind og være med, og der er plads til alle. Du kan se, der er både børn og unge og gamle. Her er der ikke nogen, der skal føre sig frem, her er mere afslappet, end der er i fx nogle klubber i København. Det kan være med til at understøtte den atmosfære, som jeg elsker ved København. Altså, at der er mange forskellige mennesker på gaden. Mette, 24 år

I FredericiaC, Under Buen og på Linjen er der fokus på, at de midlertidige byrum kan skabe mangfoldighed, og de midlertidige byrum opleves da også som en mulighed for at nedbryde sociale barrierer og fordomme:

En af de gratis pizzaaftener kom der en posemand ind og fik en pizza, uden at der blev kigget skævt til ham. Der var hjerterum, mangfoldighed og fordomsfrihed. Signe, 24 år

Jeg synes, her er fedt, fordi det ikke er mainstream. Her er meget afslappet, så her er plads til en masse forskellige mennesker. Stedet her er med til nedbryde og forebygge fordomme og fordomsfuldhed. Man kan møde mennesker, man ellers ikke ville møde. Katrine, 33 år

På Linjen tales der om folkekøkkener som alternativ til den udbredte cafékultur i København, hvor borgere i højere grad går ud, som det siges, for at være alene sammen end for at være sammen. Folkekøkkenet tænkes her som et foretagende, hvor der er nok til alle, og alle derfor får lyst til at dele og interagere med hinanden som modsætning til den anonyme bevægelse i byen.

Linjen tilbyder et rum, hvor praksis, professionalismisme og det kollektive mødes. Man kan skabe ting sammen, hvilket skaber nogle fede relationer. Det er en fed måde at være sammen med mennesker på, fordi man hele tiden kan lære noget af hinanden. Det handler om, at vores økonomi er social, og der opstår venskaber. Man mødes for at kreere noget i stedet for at mødes om at beklage sig over noget eller købe noget sammen. Emil, 32 år

Den kollektive tankegang kommer også til udtryk ved, at mange af de ting, der foregår, er gratis, nævner flere brugere. "Fællesskabet", påpeger en bruger af Linjen, "gør, at mine børn kan få et stimulerende og frit byrum at boltre sig i, uden at det sprænger budgettet".

Der tales i det hele taget meget om det sociale fællesskab og det at gøre noget sammen, når man taler med folk i de midlertidige byrum, og om muligheden for, at der kan opstå helt nye sociale fællesskaber:

Fællesskabsfølelse er vigtig, det kan man finde på et sted som Linjen. Det er noget med nærvær. Det, jeg godt kan lide ved Linjen, er, at det ikke er et særligt stort sted, man kender hinanden. København er stor, så det er rart med små oaser for netværk og fællesskab. Tine, 34 år

En anden bruger af Linjen fortæller også om "følelsen af et lokalsamfund" og lysten til at være "en del af et fællesskab":

Jeg forbinder Linjen med en lyst til at lave sit eget lille samfund. Her opbygges der for en periode et minisamfund, hvor der skabes noget sammen. De steder, jeg godt kan lide, er tit midlertidige. Jeg lever nærmest hele mit

liv sådan nogle steder, fordi der er noget community over dem. Det er derfor, jeg kan lide dem, det er ikke midlertidigheden, det er community'et. Anders, 37 år

De midlertidige byrum har meget forskellige udtryk, brugergrupper og formål. Alligevel har de næsten alle til fælles, at de udgør mødesteder for grupper af borgere, der ellers ikke ville have mange muligheder for at mødes og lave noget sammen. Det at mødes og skabe noget i fællesskab er en værdi, de fleste brugere gang på gang understreger. De midlertidige byrum bidrager således til at skabe en følelse af naboskab og lokalsamfund.

Det her sted virker åbent. Folk her siger hej. Det er et fristed, det er socialt, og alle er velkomne. Og måske det også er fedt for tilflyttere. Når små børn render rundt, er det tilgængeligt. Det er et fællesskab. Benjamin, 24 år

Jeg har aldrig været så aktiv

AKTIVT

I de midlertidige byrum er der næsten altid noget i gang. Selv om et sted som Linjen godt kan have stille dage, og nogle brugere snarere søger ophold og ro i byrummet, taler alle gerne om den glæde, de finder i at kunne deltage i byrummets mange aktiviteter. Mange brugere nævner, hvordan det er muligt, ud over at passe høns, krydderurter, tomater og andet grønt, fx også at udfolde sig håndværksmæssigt og kunstnerisk. I andre midlertidige byrum taler brugerne om, hvordan de kan skate, dyrke parkour eller udendørs hockey eller lade deres børn løbe rundt på en anderledes legeplads.

Jeg er ikke et kunstnermenneske, så jeg kommer ikke særlig meget på Linjen, men jeg kan godt lide, at den er der. Jeg er et sportsmenneske, og derfor kommer jeg hellere på De Røde Plads (Nørrebro, København) og står på rulleskøjter eller Under Buen og spiller hockey. Jens, 43 år

For mange brugere af Linjen er det yderligere en værdi, at de får mulighed for at arbejde med kunst eller et håndværk og forsøge sig frem som producenter af håndværk, og at de kan gøre det for få midler og et socialt engagement:

Vi får slebet diamanterne [kunstnerne], til de skinner. Det kan ske på steder som Linjen, hvor vores undergrundskunstnere kan få lov at øve sig og eksperimentere. Jesper, 42 år

Jeg ser det som en investering, hvor jeg får en masse erfaring og nogle gode relationer – både professionelle og ven-skabelige. Man får bare meget mere ud af at være fysisk til stede, så man kan snakke om tingene med de andre, der også er her. Emil, 32 år

Det handler om at udveksle og søge synergieeffekter:

På Linjen skal der skabes og udveksles idéer. Midlertidighed er en åbning for kreativitet. Der er en større tro på, at vi kan noget sammen. Erik, 35 år

Linjen tilbyder mulighed for, at brugerne kan udveksle idéer, ressourcer, viden og evner, og et byrum, der opfordrer til kreativitet, og hvor brugere kan afprøve deres idéer.

Visionen er at skabe fokus på bæredygtighed og socialitet og kreativitet. Byrummene har fysisk pladsen til at udleve gode og dårlige idéer. Med al den aktivitet, der er her, begynder folk at have en tro på, at det går den rigtige vej. Derfor kommer de her. Erik, 35 år

Men drengene siger, at det kan alle lære, så vi prøver bare. Det kræver måske lidt indføring, men så går det fint. Der er vist nogle af drengene, der har taget nogle kurser på Teknisk Skole, men ellers er det fantastiske ved Linjen, at alle er autodidakte, og at man kan lære af hinanden. Karla, 21 år

Mange brugere af midlertidige byrum nævner, at de oplever disse steder som en slags ”byggeplads” eller en ”voksenlegeplads”:

Linjen er en meget federe legeplads end alle andre, fordi der er voksne, som blander sig. Det gør en kæmpe forskel. Det er sådan lidt byggelegepladsagtigt. Nina, 31 år

Der er noget fedt over midlertidigheden. At man kan eksperimentere lidt mere, man skal ikke tænke på, om det her gyngestativ nu kan holde 35 år, men blot prøve at lave en megasjov gyng. Det tror jeg bare, der er noget fedt over. Det er natur, og det er fantasi. Noget kreativitet. Virkelig kreativitet. Og at alle bruger de ressourcer, de har, til at være på det her sted. Være med til at bygge en hule eller lave et bål og snobrød. Der er da noget aktivt i det, som ikke er andre steder. Der er en eller anden nærhed her. Det er superfedt, at det her sted [Linjen] er her i tre år. At man kan bygge og lege her i tre år. Tre år er også et stykke tid. Sofie, 34 år

Ét ord, der er gået igen blandt brugerne, er ”eksperiment”:

Midlertidig giver plads til at sprænge rammerne og skabe nytænkning. Det giver plads til at eksperimentere. Camilla, 33 år

Linjen er en legeplads, hvor vi eksperimenterer. Så kan det være, at noget fungerer, og noget andet ikke gør, men det er okay. Emil, 32 år

Men de midlertidige byrum tilbyder ikke blot, at almindelige brugere kan forsøge sig frem. De tilbyder mange steder mere eller mindre erfarne iværksættere et sted at iværksætte.

De midlertidige rum tilbyder en platform for iværksætteri for selvstændige og nystartede virksomheder. Noget af iværksætteriet knytter sig til udviklingen af byrum og aktiviteter knyttet til byudvikling²⁷, andet handler om udvikling af alt fra plantekasser til cykler.

De midlertidige byrum udgør således platforme for både byrumsudviklere, kulturelle projektmagere, kunstnere og små iværksættere, der i en periode har behov for fleksible rammer til at udføre projekter.

Linjen fungerer som en slags showroom, hvor professionelle folk kan arbejde med og præsentere deres projekter. Jeg er stor tilhænger af, at man sætter handling bag sine idéer, og så snakker man om det bagefter. Jeg synes, Linjen giver en masse til København – og så er det pissebilligt. Jeg tror, at der er et behov hos mange for at bøje reglerne, og måske Linjen kan sætte rammerne for det. Morten, 30 år

Midlertidige byrum har flere steder bidraget til at fostre små virksomheder.

27

I Danmark er det aktører som fx Bureau Detours, Vigør, Platant, GivRum, TagTomat, Østergro og Creative Roots. Under ét kaldes disse aktører ofte ”maker kultur”. Makerkultur er en international tendens, hvor personer og små virksomheder med kompetencer inden for byudvikling og borgerinddragelse udgør en drivkraft bag mange midlertidige byrum og byrelaterede aktiviteter.

DEMOKRATISK

Jeg synes, at det er vigtigt med de her steder, fordi de giver en mere demokratisk udvikling af byen

Tidligere var byudvikling i al væsentlighed et anliggende for politikere og kommunalforvaltninger. Borgerne var hensat til at være relativt passive forbrugere af, hvad byen nu engang tilbød dem. I dag er der langt større fokus på, hvad borgerne ønsker, hvordan de kan inddrages i indretningen af deres by, og hvordan de også kan være medproducenter af byen gennem samskabelsesprojekter²⁸. Man taler ”ovenfra” om en mere demokratisk byudvikling og ”nedefra” om ”retten til byen”.

Midlertidige byrum kan ses som en del af et forsøg med at demokratisere byudviklingen. Borgerne tilskyndes mange steder til at komme med forslag til midlertidige byrum og aktiviteterne i disse byrum. Dette medfører en større grad af medbestemmelse i byudviklingen, men det betyder også, at der i nogle af de midlertidige byrum foregår en ”oplæring” i demokratiske processer, hvor brugerne ikke blot tilegner sig forståelse af demokratiske spilleregler inden for rammerne af driften og udviklingen af det midlertidige byrum, men også i eksterne forhandlinger med bl.a. kommunale forvaltningsmedarbejdere, planlæggere, professionelle praktikere og andre borgere. Brugere lærer at agere i et rum mellem det relativt ukontrollerede og det styrede.

Mange brugere nævner, hvor vigtigt det er for dem – og for byudviklingen, at de gennem de midlertidige byrum får mulighed for ikke blot at blive hørt i klassisk forstand, men at realisere deres idéer og deltage aktivt i skabelsen af byen:

Folk kommer her ligesom med et formål. Folk har alle mulige gode idéer, som de kan få lov at udleve her, for der bliver aldrig sagt nej. Linjen er et godt eksempel på en uudnyttet grund, hvor idéer og visioner kan få plads til at vokse. Man kan sige, 'Hey, jeg har en idé', og folk kan sige, 'Jamen, så lad os afprøve den!'. Anders, 40 år

Der ligger for brugerne en værdi i ”at prøve først og diskutere bagefter”, som en udtrykker det. Det midlertidige byrum bliver for nogle brugere at se en demokratiserende platform for byudvikling:

At skabe byen sammen opleves som at udøve en form for direkte demokrati. En demokratisk proces, hvor alle i byen kan deltage på lige fod. Erik, 38 år

I mange af de midlertidige byrum hersker der en idé om, at midlertidige byrum kan tiltrække *alle* borgere, der har en idé eller bare lyst til at være med til at udvikle byen.

Jeg tror, der er noget stærkt ved et samfund, hvor man har mulighed for at deltage – det er et ægte demokrati. Hvor der gennem aktiviteter arbejdes konkret i den retning, vi gerne vil, i stedet for bare at sige det eller diskutere det. Og alle kan være med. Sara, 30 år

Mens midlertidige byrum indeholder et demokratisk potentiale, idet borgere kan opnå større indflydelse i byudviklingen, kan enkelte midlertidige byrum somme tider være mindre demokratiske, fordi ildsjælene i et midlertidigt byrum med deres ’kultur’ og dagsorden kan opleves ekskluderende på andre borgere.

Flere brugere af midlertidige byrum udtrykker forundring over ”alle de passive borgere”, der ikke tager del i byens udvikling. Det gør sig fx gældende, når nysgerrige træder ind på Linjen for første gang:

Jeg tror, at mange, der kommer her, er lidt i tvivl om, hvad man kan hernede. Og det ser jeg faktisk som en rigtig spændende ting i forhold til vores samfund. Folk er vant til at tænke: 'Hvad kan jeg få her, hvad kan stedet her give mig? Hvilken form for service er her?' Det kunne være fedt, hvis bare 10 pct. af de folk, der kommer her, involverede sig. Folk glemmer tit, at byen faktisk er vores alles, og at det at tage del i byen ikke kun handler om at skrive et læserbrev eller en klage til kommunen. Generelt har der været rigtig positiv respons på Linjen. Men jeg vil sige, at jeg havde håbet, at folk ville agere mere autonomt. At folk bare ville give sig i kast med et projekt, når de havde en idé. Emil, 32 år

Brugerne af midlertidige byrum ønsker, at man fra politisk hold og i kommunerne ikke blot opfatter brugerne som kunder, der skal serviceres, men at de inddrages som aktive medborgere og -skabere i byudviklingen.

Jeg synes, Linjen kan give inspiration til, hvordan man kan tænke byen som en lidt mere ufærdig størrelse. Det interessante ved det ufærdige er, at folk kan blive medskabere af deres by. Der skal være nogle løse ender, hvor folk kan komme og sætte deres præg. Det bør udnyttes i udviklingen af byen. Det er mere demokratisk. Jens, 43 år

DET MENINGSFULDE BYRUM

Det meningsfulde byrum vedrører de mentale aspekter af de midlertidige byrum. Hvordan disse rum giver mening i forhold til brugernes opfattelser, billeder og fortællinger. Byrummene er et udfaldsrum for drømme om byen og giver identitet til både brugerne og området. Der kan identificeres tre vigtige mentale kvaliteter ved de midlertidige byrum, som brugerne tillægger værdi.

For det første betoner brugerne, hvordan de midlertidige byrum kan føles *hjemlige*. Ved at blive en del af de midlertidige byrum og dets aktiviteter kan brugerne skabe et sted, der er deres eget. De bidrager til at opbygge et særligt sted i byen, som de føler et stort ejerskab til.

For det andet består de midlertidige byrum af en række *særegne* udtryk. Ved at deltage i byrummets særlige aktiviteter og projekter opbygger brugerne identitet og tilhørsforhold gennem fortællinger, opfattelser og billeder af sig selv.

For det tredje oplever brugerne, at de midlertidige byrum er *inspirerende*. Ved at følge og indleve sig i byrummets tilblivelse og udfoldelse næres brugernes drømme om og håb til det konkrete byrum, men også til lokalområdet og den fremtidige by.

Mange midlertidige byrum etableres med henblik på at skabe identitet og historie til et overset område eller et område under udvikling. Selv om byrummet er midlertidigt og derfor kun skaber sted for en relativt kort tid, kan den identitet, som det kan tilføre stedet og lokalområdet, være af mere vedvarende karakter. Midlertidighed anvendes fx til at mildne eller tilføre identitet omkring byggerod i forbindelse med metroarbejdet i København eller ombygningen af Thomas B. Thriges Gade i Odense:

Et sted som Ørestaden er jo totalt identitetsløst. Med de her træer forsøger vi at skabe identitet på stedet. Træerne i sig selv skaber jo ikke identiteten, men de bidrager til det. De bidrager til at skabe en historie på et nyt sted, også før byggeriet er færdigt. Projektleder ved indvielsen af Træerne ved Enghave Plads ved metrobyggeriet i København.

Det midlertidige byrum Under Buen har ifølge flere borgere bragt mere liv til hele lokalområdet og bidraget til, at det opleves ”mindre skummelt” og er mere trygt at færdes i. På både regnvåde sommeraftener og kolde efterårsaftener møder borgere op til salsafest og filmvisning Under Buen. Under sådanne begivenheder ændres byrummet fra at være et tomt sted uden mennesker og kun for biler til at være et aktivt sted.

Under Buen binder lokalområderne på begge sider af broen mere sammen. Det gør området mere trygt og nedbryder mange forestillinger om det her sted som et ubehageligt og utrygt sted at være. Jesper, 42 år

Under Buen fortæller to kvinder, at de har boet i området i mange år, og at de altid har tænkt, at området Under Buen var ”ret ubehageligt”. De er gået eller cyklet forbi, men har aldrig tidligere gjort ophold. Efter at have deltaget i et løpemarked synes de, at stedet har mange flere potentialer, end de kunne forestille sig. De forbandt tidligere byrummet med efterladte, stjålne biler eller kriminalitet:

Før var her så kedeligt og gråt, og der kunne også godt være lidt utrygt. Nu er her så fedt, når der sker noget. Eller ja, også bare til hverdag. Stedet har fået noget liv, og man føler sig tryk. Astrid, 38 år

Midlertidige aktiviteter eller installationer Under Buen på Frederiksberg, Fra Gade til By i Odense eller på Enghave Plads i København kan være med til at ændre fortællingen om et sted og omdanne tomme eller triste byrum til mødesteder:

Efter det udendørs kulturhus [Under Buen] er blevet bygget, er her kommet mere liv i hverdagen. Det giver noget til stedet. Og selv når folk ikke er her, har man en fornemmelse af, at der sker noget, bare fordi muligheden er der. Mads, 30 år

Kvaliteter i byrummet kan gøre, at man føler sig hjemme. Man er bekendt med området, man kan orientere sig, genkender det, rummet er gjort af, og får en selvfølghed i forhold til det. Det er ligesom ens eget. Man har måske været med til at præge det:

Jeg kan nu godt lide at være her på Linjen. Her er fedt. Det er lidt det der med, at nu er det jo mig, der har været med til at lave det her sted. Jeg føler mig som en del af det. Men jeg tror, at hvis det var nogle andre, der havde lavet noget lignende, ville jeg synes, at det var lidt deres. Og så ville jeg hellere tage et andet sted hen. Thor, 36 år

Hvis jeg havde været med til at etablere det fra starten, ville jeg nok have en anden tilgang til det. Så ville jeg engagere mig i det og ligesom have et sted, hvor jeg havde gjort en indsats og lagt noget arbejde. Men fordi jeg ikke har været med fra starten, er det ikke for mig, så er det mere for dem, der har været med fra starten. Anders, 37 år

De midlertidige byrum får meget naturligt en større værdi for brugerne, jo mere de bruger det, og jo mere de har været med til at præge stedet. Problemet kan være, at jo mere byrummene bliver personliggjorte, jo mere tvivl kan der opstå blandt andre borgere, hvorvidt det er tilgængeligt for andre. Det kan forekomme halvprivat, og der er borgere, der nævner, at det virker, som om fx Linjen er *nogens*.

Borgere, der ikke kommer i de midlertidige byrum, der etableres på forladte steder, sætter imidlertid ofte pris på, at stederne tages i brug, idet de bringer tryghed med sig, som flere borgere gerne fremhæver. Det liv, som brugerne af de midlertidige byrum bibringer et sted, er således med til at aktivere stedet og ofte også det tilstødende lokalområde²⁹.

De byrum, der tiltrækker mig, er steder som Linjen, der har karakter, som man ikke får andre steder. Man får en hjemfølelse, en følelse af, at man har en personlig relation til stedet. Simon, 31 år

I en meget strømlinet by, hvor der ikke er plads (nok) til det uperfekte og til at præge steder, som mange brugere af midlertidige byrum ser den, kan et midlertidigt byrum give en følelse af et sted at høre til, et sted at have hjemme i byen. Et sted, hvor man for en stund kan lukke døren til omverdenen og være sig selv – sammen med andre.

²⁹ Blandt de borgere, der først finder *et sted*, synes der at være en følelse af, at dette er netop deres sted. Det appellerende ved mange steder synes at være, at ”det har gemt sig”. Der synes nærmest at herske en vis rastløshed blandt de personer, der finder disse steder – de opdyrker dem, ser dem blive populære, og forlader dem så igen.

*Det her sted er noget
helt særligt.
Det adskiller sig fra
alt andet i byen*

SÆREGENT

Mange midlertidige byrum kan ses som værende identitetsbærende eller -skabende projekter. De midlertidige byrum bliver ofte enten bærere af nogle brugeres dyrkelse af en identitet – brugerne søger at udtrykke nogle særlige værdier i formålet, aktiviteterne og indretningen af byrummet ("vi er dem, der dyrker ..."), eller byrummene forsøges etableret og drevet med henblik på at skabe en særlig identitet typisk omkring stedet ("X er for Y's borgere").

Fællesskabet på Linjen har også sine særlige identitetsmarkører i alt fra tøjstil over stedets definerede aktiviteter til måden, hvorpå byrummet omtales, og verden udlægges. Den tydelige identitet på Linjen – og andre steder – kan skabe en problematik i forhold til, hvor inkluderende et midlertidigt sted kan være i praksis. Praksissen har sin udtryksform, og nogle vil føle sig mere velkomne end andre. I lighed med mange andre steder i en by.

Linjen er klart ikke et sted for alle. Det er ikke et sted for folk, der er 'for stive i pudset' eller for højreorienterede. Man skal kunne tage lidt rod og skoddet fra en joint. Christina, 28 år

Blandt mange af dem, man kunne kalde Linjens kernebrugere, dem, der har været med til at etablere byrummet, og som driver det til hverdag, mener man imidlertid, at byrummet er åbent for alle – hvis de gider:

Linjen er sted, hvor københavnere kan møde hinanden. Jeg synes, at alt for mange mennesker er egoistiske. De gider ikke bidrage til byen. Jeg synes, byen er til for dem, der gider være med til at skabe den. Jeg forstår slet ikke, at ikke alle møder op og bidrager. Havde det ikke været for disse byrum, ville jeg slet ikke bo i København. Thomas, 37 år

I samme stil fortæller en anden bruger, at den by, han kan se sig selv i, er en by, hvor folk er på gaden og interesserer sig for deres by og hinanden:

Det gode byliv for mig er der, hvor jeg bor. Der er et fedt byliv, fordi jeg snakker med mine naboer, når jeg går på min gade. Folk interesserer sig for hinanden. Oskar, 27 år

Blandt brugerne på Linjen er der en stærk identitet knyttet til ønsket om et mere socialt og kollektivt og solidarisk byliv. Der tages afstand fra en bykultur, hvor borgerne tilbringer deres tid i byen med at drikke caffelatte på dyre caféer. Over for dette står brugernes ønske om et mindre forbrugsfikseret og mangfoldigt byliv. Brugernes bekymringer går på, at der inden længe ikke er mulighed for alternative og traditionelle måder at være i byen på.

En bruger på Linjen siger, at udfordringen er, "at få folk ud af deres lejligheder og ned fra deres altaner og se en anden by". Han bryder sig ikke om den tendens, der er opstået de senere år, hvor "alt for mange lever deres udeliv på altaner". Han ønsker et København med "sociale lokalsamfund, hvor naboer kender, taler med og hjælper hinanden".

Brugere af Linjen opfatter det midlertidige byrum som et kreativt og mangfoldigt sted, der netop kan lade sig gøre i det særlige miljø, der findes på Nørrebro og i Nordvest:

Linjen passer rigtig godt ind her, hvor der i forvejen er en stor mangfoldighed. Vi bor et sted, hvor der er rigtig meget etnisk forskellighed, og det er fint, og jeg synes, at Linjen bidrager i positiv grad, fordi det er endnu en mulighed, endnu en stemme, der kan farve verden. Jesper, 42 år

En nabo til Linjen og beboer på Nørrebro ser Linjen som beliggende i et identitetsmæssigt grænseland:

Der er et eller andet med den her S-togsbane. Der er nogle skøre ting med, at der er ét liv på den ene side og et andet på den anden side. Det ville egentlig også være meget fedt, hvis man havde åbnet det lidt mere op. Man kunne jo egentlig godt åbne rummet op. Jeg kan mærke, at der er en modstand på Nørrebro siden mod Linjen. Der er ligesom en forskel mellem Nørrebro og Nordvest. Jeg synes, at Nordvest er federe. Sofie, 26 år

Linjen er både et rum for en identitetsdyrkelse omkring en særlig tilgang til byen, og hvad den rettelig bør være, og et rum for en identitetsdyrkelse omkring et mere socialt og bæredygtigt liv, hvor man bør mindske sit forbrug, dele med hinanden og dyrke

sine egne grøntsager etc. Leve, hvad der ses som et på alle måder sundere liv. Mens Linjen udgør ét bud på et midlertidigt byrum, demonstrerer andre midlertidige byrum, at der er forskellige bud på, hvad ”det gode byliv” er, ligesom der er knyttet andre typer identitet til disse byrum. Men gennemgående er det, at de midlertidige byrum i betragtelig grad er bærere eller skabere af identitet. Det være sig navnlig miljøer for fx ”skatere”, ”kunstnere”, ”iværksættere” eller ”miljøforkæmpere”.

INSPIRERENDE

*Jeg havde slet ikke
forestillet mig, at byen
kunnes sådan ud*

Drømme om byen trives i de midlertidige byrum. Det er drømme om, hvordan byen i virkeligheden kunne se ud, hvis bare den blev indrettet ”rigtigt”, omkring ”de rigtige” værdier. Men det handler også for mange om, at det midlertidige byrum giver mulighed for at forfølge disse drømme. Om at rykke grænsen for, hvad der faktisk godt kan lade sig gøre. I et vist omfang.

Besøgende på Den Grønne Kile, Linjen, Under Buen og Fredericia C m.fl. er begejstrede for det særlige urbane udtryk, som stederne fremstår med. Og flere steder refereres der til Berlin som inspirationskilde:

Under Buen er der urbant på den fede måde. Man kunne sagtens udfolde graffitien endnu mere. Det ville gøre stedet lidt Berlin-agtigt, Jeg tror, at en sådan berlinerurbanitet sagtens ville kunne trække en del mennesker herhen. Tine, 29 år

Linjen bliver af planlæggere både koblet til de mange midlertidige byrum, der opstod i Auckland, New Zealand, efter jordskælvet, og til bevægelsen Better Block fra Dallas, USA. Der synes at herske en stor attraktion mod noget globalt og det, man kunne kalde ”det ekstremt urbane”.

Linjen minder mig om noget, jeg kunne opleve i udlandet, subkulturer, det er jo et kunstprojekt. Det er fantastisk inspirerende. Ninna, 32 år

Og mange midlertidige byrum er netop såkaldt glokale, dvs. på den ene side inspireret af globale forbilleder og globale problemstillinger (klima) og på den anden side af den lokale kontekst og det at løse problemerne lokalt:

Linjen minder mig om sådan nogle haver i New York, som borgerne har en nøgle til. Hvor man har et fællesskab, og alle har en rolle og passer på haven. Nogle passer kompostorme, andre laver æblemost. Sofie, 34 år

Med til de midlertidige byrum følger også drømmen om en mere engageret tilgang til byudviklingen blandt byens borgere:

Hvis det skal være sådan lidt mere utopisk, ville jeg ønske, at der var en mere aktiv stillingtagen fra københavnernes. København er for kontrolleret og anlagt. Folk følger de anlagte stier, hvilket gør, at de ikke tager stilling til byens problemer eller ser byens muligheder, når de forlader deres hjem. Gaden og byen bliver ligesom nogle andres ansvar. Det ser vi også hernede [på Linjen], folk, der tænker: ’Det må da være nogle andres ansvar, der må da være nogle, der kan lave det for mig’. Det der med, at man selv kan gøre noget, det er ikke rigtigt en mulighed. Men det kunne jeg godt tænke mig, at det blev. Og det er det, jeg synes, der er fedt ved Linjen. Hvis vi kan være noget for de lokale, der bor her, så de kan blive inspireret og skabe noget i deres eget nabolag, så er jeg glad. Emil, 32 år

... eller drømmen om endnu flere og endnu mere forskellige midlertidige byrum:

Der burde være flere midlertidig byrum – også i Indre By, på Østerbro. En slags legerum et par år ad gangen. Det ville gøre, at vi kunne forøge vores turisme gennem vores undergrund, som kan noget, og som vi kan dele med hinanden. Det ville også være gavnligt for København og københavnernes, at der kunne være sådan nogle steder, overalt i København. Der skal være flere steder, så Christiania ikke trækker al opmærksomheden. Hvis der nu var flere festivaler, hvis kunstnerne kom ud i byens rum, ville endnu flere besøge og bruge København. Jesper, 42 år

Men inden disse drømme om byen får mulighed for at manifestere sig, er de midlertidige byrum med til at hjælpe drømmene på vej:

Det midlertidige gør det muligt for folk at forestille sig fremtiden. Ikke så meget bygningerne, men de fællesskaber og det byliv, der kan opstå. Det er en måde at visualisere noget på, noget at få idéer af, før det er der rigtigt, en måde at prøve ting af på. Camilla, 41 år

Det midlertidige giver plads til, at ting kan lykkes eller mislykkes uden de store omkostninger og konsekvenser. Vi har fokus på at åbne folks øjne for de mange muligheder, der er i offentlige byrum, og at det faktisk ikke er så svært, som folk måske tror. Karsten, 35 år

I de midlertidige byrum ligger mere eller mindre udtalte bud på, hvordan byen også kan indrettes. I hvert fald kan drømmen om den spores.

Linjen har givet mig inspiration og en forhåbning om, at tingene trods alt ikke står stille herude. At man ikke har givet op. Anders, 37 år

Igennem brugernes aktive involvering i midlertidige byrum anes nogle borgernes forestillinger om ”det gode byliv”. Når der på Linjen, Under Buen og på Den Grønne Kile og mange andre steder bygges noget af genbrugs-materialer, når der opsamles regnvand, når der plantes afgrøder, når der holdes verdensmusikfestivaler, når der opstilles folkekøkken, demonstrerer brugerne både direkte og indirekte, hvad bylivet også bør indeholde af bæredygtighed, mangfoldighed og medborgerskab.

Det minder mig om Berlin og trailerparks. Her er planter og høns og masser af mennesker, der hjælper. Det kan inspirere andre. Benjamin, 24 år

MÅLING AF LIVEABILITY

Som tidligere nævnt er det ikke nogen enkel sag at måle en bys liveability. Og det er ikke nødvendigvis nemmere at måle et midlertidigt byrums liveability. Mange faktorer på flere forskellige niveauer spiller ind, og intet måleredskab vil kunne omfatte alle faktorer og niveauer. Som omtalt har forsøget på at måle byers liveability givet anledning til meget omfattende målinger eller alternativt mere snævre og selektive målinger. Måleredskaber er aldrig fuldkomne og ultimative, men må anskues som værende under fortløbende udvikling og altid rumme et bestemt perspektiv. Men man kan bestræbe sig på, at se et byrum fra andet end et centralperspektiv.

Med afsæt i de tre gange tre værdier, som er fremanalyseret fra brugernes egne udsagn og adfærd, kan der opstilles et måleredskab til måling af et midlertidigt byrums liveability-værdier³⁰.

Det er vigtigt her at understrege, at måleredskabet er et måleredskab set fra brugerperspektiv, et bottom-up-perspektiv. Det tager udgangspunkt i den lokale situation³¹ og bygger på en definition af liveability ud fra et hverdagslivsperspektiv:

[T]he perspective of an ordinary person living in that city with multi-dimensional sensibilities towards closely related issues which affect his or her daily life and well-being. (Giap et al. 2012:xi)³²

Ønsket har været at opstille et *pragmatisk* måleredskab, der nemt kan anvendes af bl.a. kommuner og byplanlæggere til at måle, om et givent midlertidigt byrum indeholder kvaliteter og værdier, der tilføjer liveability til et lokalområde. Der er således ikke tale om et måleredskab i ordets eksakte forstand, ligesom der ikke er tale om et redskab, der kan bruges til at *dokumentere* konkrete effekter af midlertidige byrum. Snarere er der tale om et redskab til *vurdering* af et midlertidigt byrums kvaliteter på forskellige tidspunkter i dets forløb, og som kan give anledning til refleksion over, hvad der virker eller ikke virker.

Tanken er, at redskabet *forud* for en ibrugtagen skal kunne anvendes til at *sondere*, hvorvidt et givent byrum rummer kvaliteter, der kan gøre det brugbart som midlertidigt byrum. Det kan fx være i en bystrategisk sammenhæng. Dernæst skal redskabet *undervejs* i et forløb kunne anvendes til at *vurdere*, hvordan et midlertidigt byrum lever op til de fastlagte ønsker med det. Endelig skal redskabet *efterfølgende* kunne anvendes til at *evaluere*, om et midlertidigt byrum hen over de forskellige parametre har indfriet ønskerne. Men måleredskabet er ikke mindst et værktøj, der kan katalysere fælles refleksioner og en dialog.

I måleredskabet indgår følgende empirisk funderede værdier:

DET NÆRVÆRENDE BYRUM

UPERFEKT
MÆRKBART
STEMNINGSFULDT

DET FÆLLESKABENDE BYRUM

KOLLEKTIVT
AKTIVT
DEMOKRATISK

DET MENINGSFULDE BYRUM

HJEMLIGT
SÆREGENT
INSPIRENDE

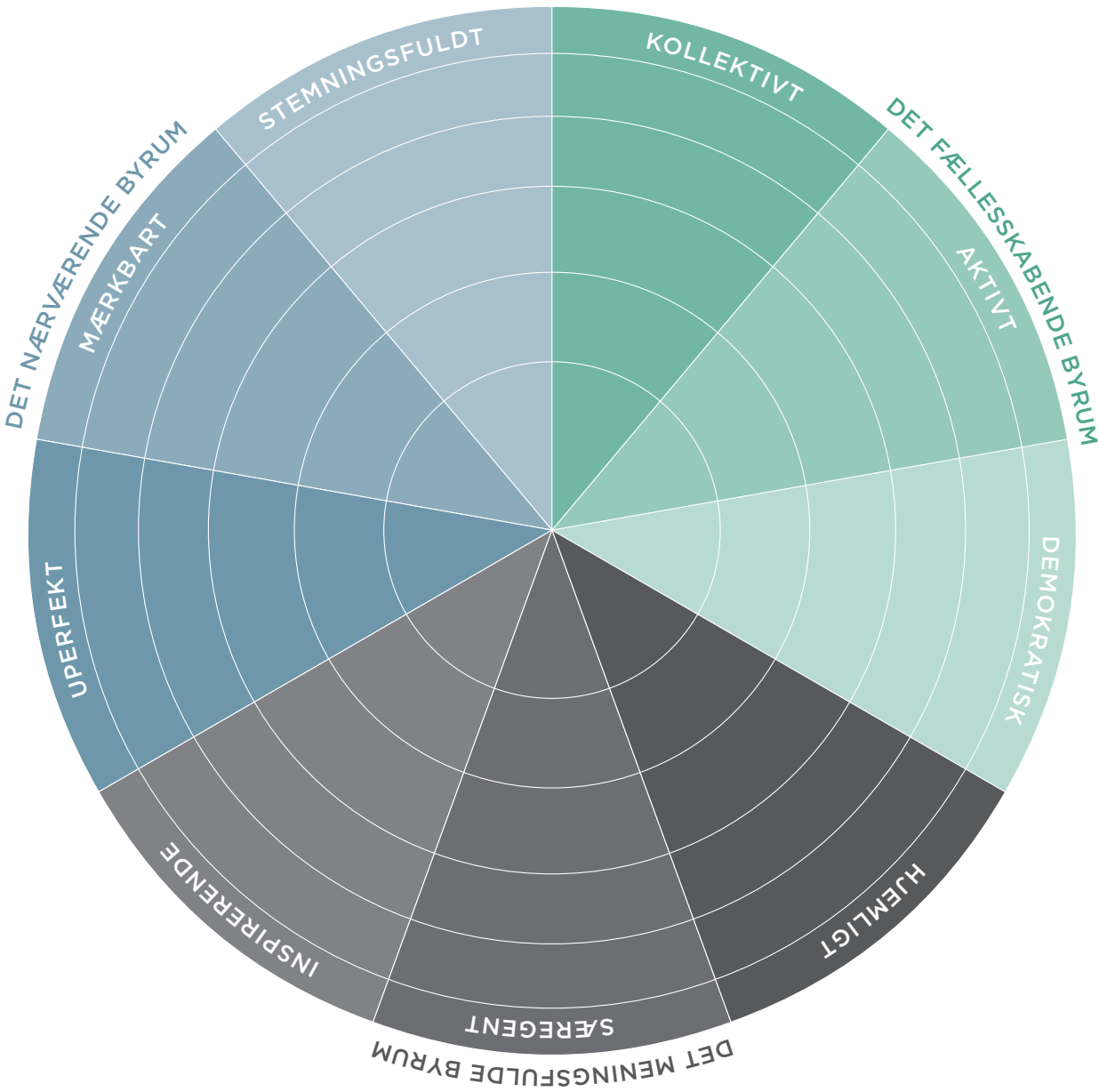
De ni værdier er i måleredskabet omdannet til parametre, der kan vurderes på en skala 1-5. Målingen skal derfor ikke forstås som en fuldstændig dækkende kvalitativ evaluering, men snarere som en vejledende vurdering, der kan retningssætte byplanlægningens arbejde med midlertidige byrum.

For at kunne udføre disse vurderinger er det dog nødvendigt, at der måles ved hjælp af en metode. Da det er et kvalitativt måleredskab baseret på kvalitative værdier og kvaliteter ved midlertidige byrum, anbefales netop også en række kvalitative metoder:

- 1) Foretag *byvandring* med lokale ildsjæle eller andre, der har en dyb viden om byområdet og dets muligheder.
- 2) Udfør *interviews*, *fokusgrupper* og evt. *spørgeskemaundersøgelser* med borgere i lokalområdet eller brugere, der anvender det midlertidige byrum eller kommer i området.
- 3) Udfør *observationer* i området, og *deltag* i aktiviteter og begivenheder med brugere og borgere.

Det er ikke afgørende, at byplanlæggeren eller anden aktør er uddannet i at arbejde med kvalitative metoder for at kunne bruge måleredskabet. Snarere er det vigtigt at være bevidst om, at målingen skal være baseret på en række observationer, brugeroplevelser og planlæggerens egen vurdering. Målingen er altså ikke i sig selv en gældende måling, men et kvalificeret handlegrundlag på baggrund af hvilket, byplanmæssige beslutninger kan tages.

LIVEABILITY - MÅLEREDSKAB

30 Se også pjecen *Bytopia. Små verdener, store idéer* – Redskab til måling af liveability i midlertidige byrum, der er udarbejdet som et supplement til denne rapport.

31 <http://www.ramboll.com/megatrend/liveable-cities-lab>

32 Khee Giap, Tan (2012). *Ranking the Liveability of the World's Major Cities. The Global Liveable Cities Index (GLCI)*.

AT ANVENDE MÅLEREDSKABET

Måleredskabet er udarbejdet som en skive, hvor hver af de 9 fremanalyserede værdier har fået lige meget vægt. De 9 værdier er endvidere opdelt i 3 hovedkategorier. Hver værdi har fra centrum og ud til skivens kant 5 felter, der hver især repræsenterer et point. Det er således muligt at tildele hver af de 9 værdier 1-5 points, hvor 5 points er bedst.

Det er imidlertid ikke nødvendigvis målet, at et midlertidigt byrum skal opnå en score på 5 points på alle 9 værdier. Det kan være et mål, at et midlertidigt byrum scorer højt på mange værdier, men det kan også være et mål, at forskellige midlertidige byrum scorer forskelligt, fordi de repræsenterer forskellige kvaliteter – en by kan have ønsket om at rumme forskellige typer midlertidige byrum.

Nedenfor præsenteres et eksempel på, hvordan måleredskabet kan bruges i forhold til det midlertidige byrum Under Buen, der ligger på Frederiksberg i København.

MÅLING AF UNDER BUEN

Uperfekt: Under Buen er et arkitekttegnet midlertidigt byrum, hvor borgerne er blevet inddraget i processen. I dag står byrummet relativt permanent frem med rampe, scene, hockeybane og asfalt lagt oven på et gulvtæppe. Det midlertidige byrum får 1 i denne kategori.

Mærkbart: Byrummet har et fysisk råt udtryk og en meget ‘kontant’ overflade, hvor skatere, hockeyspillere og andre borgere, der bruger byrummet, kommer i umiddelbar kontakt med de fysiske elementer. Det midlertidige byrum får derfor 3 i denne kategori.

Stemningsfuldt: Det midlertidige byrum er ikke altid ”fyldt med liv”, men giver dog mere stemning til byrummet end tidligere, hvor det var en parkeringsplads. I perioder med aktiviteter skal stedet tiltrække mange mennesker for at skabe stemning. Det midlertidige byrum får derfor 2 i denne kategori.

Kollektivt: Dette udendørs kulturhus inviterer borgere til at slå sig ned og ‘hænge ud’, og der er mulighed for at bruge faciliteterne til kollektive formål: Borgere kan fx afholde møder i containerne, og der arrangeres sociale og kulturelle aktiviteter, hvor naboer kan møde hinanden. Det midlertidige byrum får 4 i denne kategori.

Aktivt: Der dyrkes meget motion, og mange borgere bevæger sig i og omkring byrummet, bl.a. ved at løbe op og ned ad rampen. Desuden danses der, og der spilles hockey. Det midlertidige byrum får derfor 5 i denne kategori.

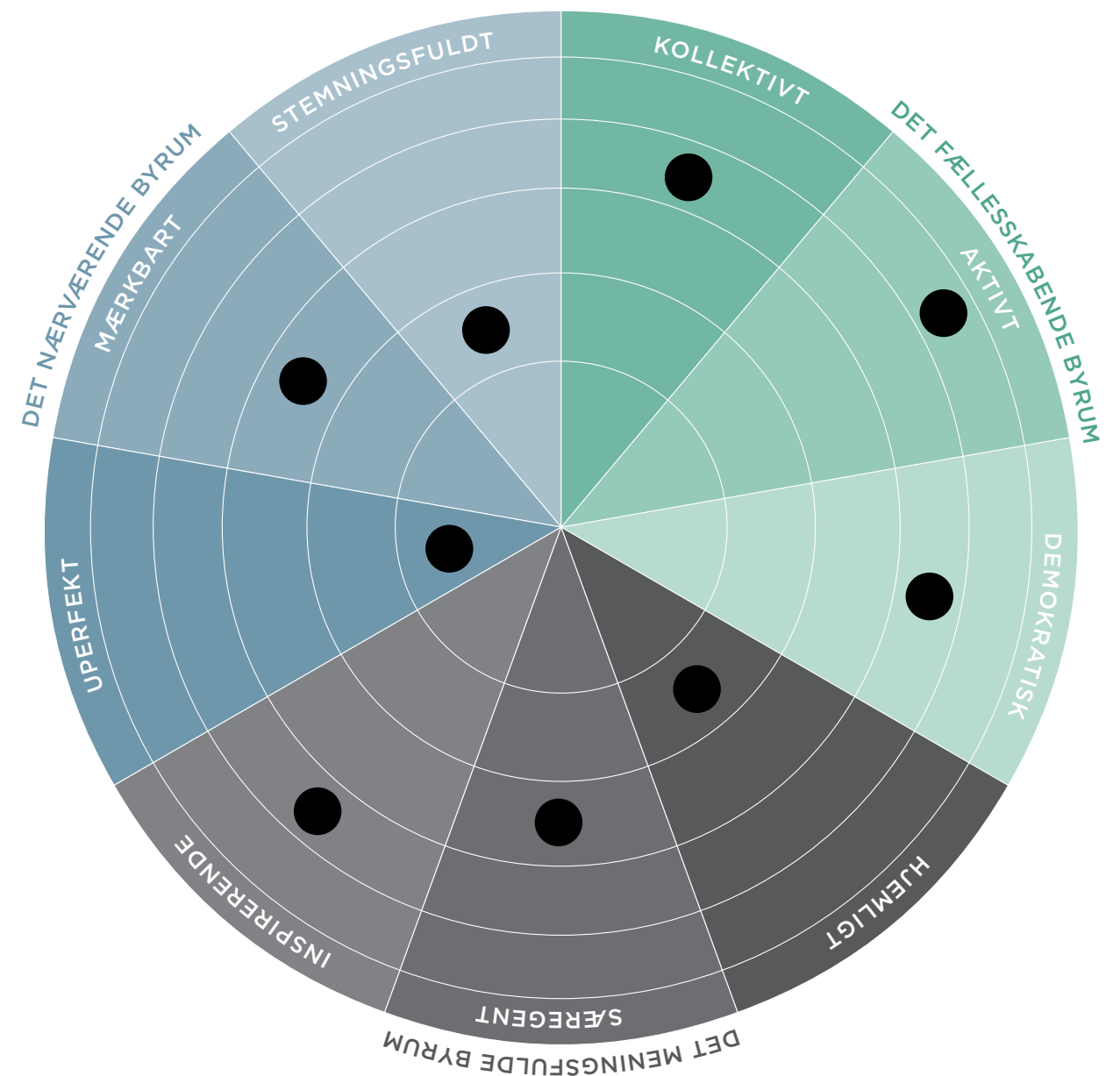
Demokratisk: Både i processen op til og i etableringen af Under Buen har borgere, naboer, studerende m.fl. været inddraget i form af møder og byggeprojekter. Der kan afholdes møder, og byrummet giver mulighed for, at afstanden mellem områdefornyelsens ansatte og lokale beboere mindskes. Borgeres mulighed for at præge byrummet begrænses dog af dets færdige udtryk. Det midlertidige byrum får 4 i denne kategori.

Hjemligt: De store og meget ”kølige” omgivelser udfordrer Under Buens hjemlighed. Alligevel giver byrummet beboere et tilhørsforhold og ejerskab til et ellers overset og utrygt område i deres kvarter. Det midlertidige byrum får 2 i denne kategori.

Særegent: Under Buens udtryk er meget særligt, og de gule farver og krydsfineren giver en stærk kontrast til stenbroens og motorvejsbroens materialer og udtryk. Det er dog snarere de konkrete begivenheder, som byrummet muliggør, end byrummet som fysisk udtryk der er identitetsbærende. Det midlertidige byrum får derfor 3 i denne kategori.

Inspirerende: Byrummet har erstattet en parkeringsplads og er en både original og dialogskabende måde at anvende området på. Brugere af byrummet får mulighed for at erfare, hvad det store overdækkede byrum kan bidrage med til kvarteret og byen. Det midlertidige byrum får derfor 4 i denne kategori.

LIVEABILITY - MÅLEREDSKAB

KONKLUSION

‘There is no use trying’, said Alice: ‘One can’t believe impossible things.’ ‘I dare say you haven’t had much practice’, said the Queen. ‘When I was your age, I always did it for half an hour a day. Why, sometimes I’ve believed as many as six impossible things before breakfast.’

LEWIS CARROLL, ALICE IN WONDERLAND

Midlertidige byrum findes, som det er fremgået, i mange former og farver. Det ene sted sidder man en enkelt dag på nogle hjemmesnedkererede stole på en ellers befærdet vej og diskuterer menneskers plads i den trafikerede by, et andet sted kan der flere år frem skates på halvprofessionelle ramper i et nyindrettet aktivitetsmiljø, et tredje sted udtynnes tomatplanter, og der laves i en treårig periode fra tid til anden mad til hjemløse i kvarteret. Osv. Nogle midlertidige byrum er igangsat af lokale ildsjæle, andre er tilrettelagt af developere som led i en udvikling af et nyt byområde, andre igen er drevet af halv- eller helprofessionelle aktører, der arbejder med områdefornyelse. Midlertidige byrum rummer tilsammen en skønsom blanding af Excel-ark og forhåndenværende byggematerialer.

Med udgangspunkt i undersøgelsens case og med inddragelse af andre eksempler i Danmark forekommer der trods forskellene mellem midlertidige byrum at være nogle genkommende værdier, som brugerne af byrummene lægger vægt på – og ofte også selv er med til at skabe. Undersøgelsen har identificeret ni sådanne værdier, som kan rubriceres inden for tre hovedområder, der har at gøre med områdets fysik, områdets sociale liv og brugernes forestillingsverden. Det er en konstellation af disse værdier, der betyder, at et midlertidigt byrum er forbundet med bylivskvaliteter for dets brugere og andre, og gør det liveable.

Tager man en tilfældig solskinssøndag og fryser billedet af aktiviteterne rundt om i landets midlertidige byrum, vil man næppe savne nogen kategori af borgere: Der er noget for så godt som alle. Det betyder ikke, at det enkelte midlertidige byrum tiltrækker alle. Det gør det ikke. Faktisk er en del af de midlertidige byrum skabt for og af visse målgrupper med en overvægt af byrum til aktive unge. Dernæst steder ”for hele familien”, som det hedder. Men midlertidigheden henvender sig først og fremmest til og skabes af aldersgruppen ca. 20-40 år. En del er studerende, nogle har en mellemlang eller længerevarende uddannelse, andre er freelancere på kanten af arbejdsmarkedet med håndværksmæssige eller kunstneriske kompetencer eller lever af at være *makers*, fx som professionelle aktører inden for byfornyelse eller som iværksættere med små *start ups* i relation til navnlig bæredygtighed og sundhed. Dette gælder ikke kun for Linjen, om end Linjen i særlig grad domineres af dette brugerbillede.

Brugersammensætningen i forhold til, hvem der er primus motorer i det midlertidige byrum, har den konsekvens, at et byrum kan tendere til at lukke sig om sig selv – på trods af modsatte intentioner. Der kan blive noget selvtilstrækkeligt ved nogle af stederne. Er man ikke til den rå beton, det lidt forfaldne og det selvgroede-æstetikken, divergerer man ”for meget” i tøj, arbejde, holdninger og udlægning af verden, kan det midlertidige miljø både virke og være ekskluderende. Der dyrkes visse steder en særlig antiautoritær, kollektivistisk, legende og ”grøn” identitet med en dertilhørende stil og moral, og udvekslingsforholdet med det omkringliggende kvarters borgere kan være stærkt begrænset, det gælder fx både til såkaldte almindelige danskere og ikke-etniske danskere.

Men er nogle midlertidige byrum nok så meget identitetsskabende projekter, er de også projekter fulde af energi, drømme og håb. Inde i de forladte tidligere områder for småindustri, inde i byens mellemrum og sprækker udleveres der for en tid forestillinger om, hvordan byen og verden kunne være, en slags praktiserede alternativer til det omkringliggende samfund. En slags mikroutopia i en tæt, emotionel og sanselig skala, orienteret omkring en række værdier. Et lille verdensbyggeri. Midlertidige byrum i lighed med Linjen kan ses som en praktiseret sam-

fundskritik eller kommentar til Samfundet (med stort S). På et særligt sted og for en stund standses byens fluiditet i et konkret bud på, hvordan man også kan indrette sig i en by.

Det gælder langt fra for alle midlertidige byrum, at de rummer en sådan praktiseret utopi. Mange steder er man blot nogle familier samlet omkring et bord med mad og musik i maj måned. Men mange midlertidige steder rummer større eller mindre bud og mere eller mindre eksplicitte bud på en alternativ måde at indrette byliv på. Det kan enten være ved at skabe rammer for socialt samvær og kreativitet i et belastet kvarter, at tilbyde grønne, rekreative områder i tæt bebyggelse eller at give adgang til at dyrke grønsager og opdrætte høns og facilitere diskussioner om bæredygtighed. Muligheder for at tilføre sit kvarter liveability.

På flere måder tilbyder de midlertidige byrum ikke blot værdier til deres brugere og kvaliteter til de lokalområder, de ligger i. De tilbyder også byen i bredere forstand en række kvaliteter. Variationen af midlertidige byrum i en by betyder en mere varieret by med en større fysisk og æstetisk diversitet, med små specialiserede rum for vækst gennem iværksætteri, med ”øvelokaler” for kunstnerisk udfoldelse, med demokratiske dannelsesrum. Med andre ord de samme og flere værdier, som findes i de enkelte midlertidige byrum. Skaleret op kan det give byen en mangfoldighed af muligheder, som ellers ingen lokalitet har i den moderne by og i den kommunale byplan: ”It takes all kinds to make a world.” Hermed får kommunerne også en art eksperimentarier eller formlejepladser for byudvikling. Gennem de midlertidige byrum har man mulighed for at rykke grænserne for, hvad der kan lade sig gøre, på en kontrollabel måde. Midlertidigheden giver dermed plads til løsninger, der ville være utænkelige, hvis alt blev set ud fra et permanent synspunkt.

På den måde er det også en potentiel mulighed for kommunerne og byplanlæggere til at være i en form for dialog med borgerne om, hvilke kvaliteter ved byen de er optaget af, hvad det er, der giver byen sin liveability. For borgerne ”svarer” på ”spørgsmålet” om, hvilken indretning og hvilket liv byen skal have, gennem deres indretning af og aktiviteter i de midlertidige byrum. I den sammenhæng skal man erindre, at den midlertidige præmis især giver plads til og appellerer til ”midlertidige grupper”, dvs. urbane pionerer, idémagere og kreative entreprenører.

Og angiver de eksperimenter, der for tiden finder sted i de midlertidige byrum, en retning for fremtidens byliv, peger dette på en by eller et byrum, hvor det i høj grad handler om, hvad arkitekturen og byplanen *gør* ved mennesker og by, og mindre om, hvordan byen tager sig ud. Formeksperimenterne i de midlertidige byrum peger også mod en fremtidig arkitektur og by, hvor natur og det byggede miljø vil være mere sammenflettet – hvor det groede vil få plads midt i det nok så urbane, hvor råhed genopstår som æstetisk komponent, hvor det udslidte ikke er lig med det udsnit, hvor det uforudsigelige og risici på ny indfinder sig i byen, og hvor det perfekte er det uperfekte.

Når man taler med brugerne i de midlertidige byrum, er der mange, der siger, at de ville ønske, at *deres* byrum ville være der for altid. Men måske noget af energien i disse praktiserede utopier netop ligger i deres midlertidige horisont. At deres kraft og intensitet ligger i den kollektive vished om deres korte liv. Det er måske *vejen* mod og *kampen* for det utopiske, at *praktisere* det utopiske i små verdener, der giver nerve til disse steder i byen, som giver de midlertidige byrum deres liveability, og som giver liveability til byen generelt.

APPENDIKS

MIDLERTIDIGE BYRUM I DANMARK

#1 FIRE MIDLERTIDIGE NEDSLAG, AALBORG

Vi havde ret få midler, og vi turde ikke lukke hele parkeringspladsen af, fordi den jo også giver noget økonomi. Hvad kunne vi så gøre for at markere det? Jamen, det mest provokerende, vi kunne gøre, med de midler, vi havde til rådighed, det var nok at bryde denne her mur ned. Så vi pillede muren ned og lavede en helt konkret forbindelse.

Jeppe Fink, Aalborg Kommune

Gammeltorv er direkte genial. Det burde være et permanent tiltag. Det er så fedt, at det endelig er blevet åbnet op. Før kæmpede du altid for at komme rundt, og folk tissede op ad muren. Nu har du faktisk et sted at sidde til alle de der open-air-events på Gammeltorv.

Kvinde i 20'erne, borger i Aalborg

Fire steder i Aalborg Midtby markerer paller, rullegræs og træer forestående forandringer i byrummet. Med få midler skabes opmærksomhed og dialog omkring udviklingen af byens offentlige rum.

Fra juli til august i sommeren 2015 forandrede Aalborg Kommune i samarbejde med SLA Architects og Bureau Detours fire små byrum i Aalborg Midtby: parkeringshuset ved Budolfi Plads, parkeringspladsen ved Gammeltorv, passagen ved Skt. Hans Gade samt Nytorv. Fælles for de fire byrum er, at de ligesom andre dele af Aalborg står klar til ombygning inden for den nærmeste fremtid. Med fokus på at binde byen mere sammen og at bringe mere grønt ind i byen har man bygget landskaber af paller, brudt granitblokke og mure ned samt plantet træer og givet borgerne mulighed for at sidde og opholde sig i byrummet. De fire byrum inviterer eller provokerer på forskellig vis til samtale og eksperimenter i byrummet, og de giver mulighed for at afprøve idéer i miniskala. På den måde skaber de et erfarings- og refleksionsgrundlag, som kan anvendes af arkitekter og planlæggere i det videre bygningsarbejde med de fire byrum.

Placering: Fire steder i Aalborg Midtby

Varighed: 2015-2016

Faciliteter: Pallelandskaber med rullegræs og træer placeret forskellige steder i Aalborg Midtby

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Aalborg Kommune, Bureau Detours og SLA Architects

Målgruppe: Borgere i Aalborg

Finansiering: Aalborg Kommune

#2 GROW YOUR CITY, C-BYEN OG DE ORANGE HALLER, FREDERICIA

Til at starte med var det noget med at få folk til at komme herved og bruge området, men efterfølgende har de midlertidige aktiviteter formål ændret sig. Nu er der begyndt at komme en ret stor aktivitet hernede, så nu bruger vi også de midlertidige aktiviteter til for det første at skabe noget byliv, som giver værdi for investorerne og en værdi for byen, men også til at eksperimentere med, til at undersøge, hvad vi kan bruge midlertidige aktiviteter til i det permanente byrum.

Louise Bjerre, FredericiaC

Fredericia har virkelig manglet noget som det her, det er derfor, der er så stor en opbakning, og folk passer på det.

Mand i 30'erne, indehaver af container i C-byen

På de gamle industriarealer på havnen i Fredericia visualiserer og skaber partnerselskabet FredericiaC i samarbejde med frivillige borgere bylivet i den nye bydel – før det opstår. Med relativt frie tøjler, en håndfuld containere og plantekasser får borgerne i Fredericia mulighed for at påvirke og afprøve livet i deres kommende bydel.

I forbindelse med byggeriet af Fredericias nye bydel på havnens nedlagte industriareal har FredericiaC etableret tre midlertidige byrum: Grow Your City, C-byen og De Orange Haller. De tre midlertidige byrum har flere formål, heriblandt at skabe og eksemplificere bylivet i den nye bydel, før det opstår, og på den måde hjælpe borgere og investorer til at forestille sig, hvordan bydelens fremtid kan se ud. FredericiaC ønsker at involvere borgere i selv at være med til at forme den by, de gerne vil bo i, og samarbejder derfor i alle tre byrum med frivillige borgergrupper, der indgår i den daglige drift og organisering af byrummene. De Orange Haller åbnede i 2010 for indendørs sportsaktiviteter som parkour og skateboarding, Grow Your City har siden 2011 haft funktion som urban nyttehøve, og C-byen, der er bygget op af en håndfuld containere på en tom byggegrund, har været mulighedsrum for iværksætteri, entreprenørskab og kreativ udfoldelse siden maj 2015. De tre midlertidige byrum har ingen fastsat slutdato, men afhænger af udviklingen i den nye bydel, som man regner med står færdig i 2030-35. De midlertidige initiativer forventes at have en permanent virkning i området i form af en øget følelse af ejerskab blandt involverede borgere.

Placering: Havneområdet, Fredericia

Varighed: 2010 – ca. 2030-35

Faciliteter: Urban have, containerby og kolde haller

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Realdania By og Byg, Fredericia Kommune og frivillige borgere

Målgruppe: Borgere i Fredericia

Finansiering: Partnerselskabet FredericiaC (75 % Realdania By og 25 % Fredericia Kommune)

#3 INSTITUT FOR (X)/DEN GRØNNE KILE, AARHUS

Der er ting, der rigtig gerne må gå galt. Nogle gange siger vi også ja til projekter, som vi egentlig ikke tror på, og som vi godt kan se måske går galt. Og så går de galt. Men så var det også det, der var testen. Så der ligger også en risikovillighed i det – det er vigtigt, at man også bare tør lade nogle ting ske.

Christian Juhl, Institut for (X)

Aarhus er en meget perfekt by, og det fede ved det her sted er, at det ikke er så perfekt, der er plads til udvikling. Og her er plads til alle mennesker. Jeg har ofte mine børn med hened, fordi legepladsen er lidt vildere. Reglementer er jo fine, men det hele bliver bare så kedeligt! Hvis ikke det her sted fandtes, ville Aarhus være en meget kedelig by.

Kvinde i 30'erne, borger i Aarhus

Arealet bag Godsbanen i Aarhus er hjemsted for et ”fællesskab af egoer”, der sammen dyrker det gode naboskab og princippet om mesterlære og undersøger nye måder at tænke byudvikling på.

Siden 2009 har Institut for (X) haft hjemme på Den Grønne Kile bag kulturcenteret Godsbanen i Aarhus. Institut for (X) fungerer som paraplyorganisation for omkring 120 forskellige iværksættere, selvstændigt erhvervsdrivende, sportsforeninger og kunstnere, hvoraf mange driver deres daglige virksomhed fra containere eller skurvogne på instituttet. Initiativet startede i 2009, hvor en gruppe borgere ønskede at sætte fokus på naboskab og byliv i gaderne. I dag indgår Institut for (X) i tæt dialog med Aarhus Kommune, herunder også omkring Aarhus som Kulturhovedstad i 2017, og er med til at sætte rammerne dels om en af Aarhus’ offentlige parker, dels om et netværk af iværksættere og mindre erhvervsdrivende. Institut for (X) betegner en del af sit arbejde som et meto-destudie i byudvikling, hvor man eksperimenterer med nye måder at drive by på, baseret på mindre bureaukrati og mere social kontakt, løbende dialog og risikovillighed. Om sommeren bliver området brugt af sportsforeninger, skatere, parkourudøvere, familier, ældre og unge, og der er en høj aktivitet i form af koncerter, udstillinger og fester. Institut for (X) skal ommøbleres, når byggeriet af Aarhus’ nye arkitektskole påbegyndes i 2020. Indtil da håber Aarhus Kommune og Institut for (X) på sammen at samle erfaringer, der kan anvendes i udviklingen af området omkring arkitektskolen.

Placering: Godsbanearealet, Aarhus

Varighed: 2009-2017

Faciliteter: Boldbane, beachvolley, parkourbane, legeplads, containerby, spillesteder og bålplads

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Institut for (X) og Aarhus Kommune

Målgruppe: Selvstændigt erhvervsdrivende, kunstnere, foreninger og organisationer samt borgere i Aarhus

Finansiering: Aarhus Kommune og diverse partnerskaber

#4 TRÆER PÅ ENGHAVE PLADS, KØBENHAVN

”København opfattes af mange lige nu som én stor byggeplads og her er forandring snarere reglen end undtagelsen. Netop derfor er det vigtigt at holde fast i og dyrke stedernes identitet og historie, så det hele ikke bare bliver fuldstændigt tomt.”

Kristian Skaarup, ØsterGro

Det tilføjer noget til stedet, hvor der før var ingenting. Og selv om der måske ikke er vejr til det nu, kan man nyde at sidde i skyggen i træerne. Det skaber nye muligheder for ophold her på pladsen – og jeg har hørt fra hemmelige kilder, at solen står lige ind på stedet om morgenen.

Kvinde i 20’erne, borger i København

Syv træer, et terrasselandskab og et vægmaleri ved metrobyggeriet på Enghave Plads er et forsøg på at tilføje pladsen identitet og historie, før det nye byggeri er færdigt.

En oktoberdag i efteråret 2015 indviede Kristian Skaarup, projektleder på Træer på Enghave Plads, de syv træer og tilhørende terrasser langs metrobyggeriet på Enghave Plads. Metrobyggerierne i København er en langvarig og støjende proces, hvor især træer og indbydende byrum ved byggepladserne er et særsyn. Formålet med projektet er derfor at mildne byggerodet for berørte borgere samt at bringe ”grøn identitet” ind i byrummet omkring metrobyggeriet og give borgerne mulighed for ophold. Træerne bliver passet af Settlementet på Vesterbro og fungerer på den måde også som et tilbud til marginaliserede borgere om at udføre meningsfulde opgaver i lokalsamfundet. I fremtiden vil de syv træer blive doneret til Vesterbro, enten til gårde eller offentlige byrum.

Placering: Vesterbro, København

Varighed: 2015-

Faciliteter: Træer og terrasser ved metrobyggeriet på Enghave Plads

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Kristian Skaarup fra ØsterGro i samarbejde med Snedkeriet Zelephant, billedkunstneren Jacoba Niepoort og landskabsarkitekterne

Sofie Brincker og Cathrine Juhl Jensen, Settlementet på Vesterbro, Områdefornyelsen Vesterbro og Metroselskabet A/S

Målgruppe: Brugere af Enghave Plads og lokale borgere

Finansiering: Områdefornyelsen Vesterbro og Metroselskabet A/S

#5 KAROLINELUND, AALBORG

Karolinelund er et unikt historisk sted, som bliver ved med at genopfinde sig selv. På den måde bevarer det den omskiftelige tivoli-identitet.

Christian Fumz, Aalborg Kommune

Det er et sted, hvor der er plads til at være sig selv. Jeg kan godt lide, at de har bevaret stisystemet, og så er der altid en lille krog, hvor man kan slå sig ned. Der er bare hyggeligere end så mange andre steder.

Kvinde i 20’erne, borger i Aalborg

Karolinelund har gennem tiderne været både et militært område, en spillehal og en forlystelsespark. I dag er det en folkepark med ukendt udløbsdato. Den brogede historie og en ad hoc-udvikling af parkens fysiske udformning har resulteret i en unik karakter, der af mange borgere beskrives som noget helt særligt.

Aalborg Kommune åbnede i 2012 for en midlertidig brug af området Karolinelund som ”folkepark”. Ved åbningen af parken blev Aalborgs borgere inviteret med til udviklingen af parken, og i dag er forskellige grupper af brugere i parken repræsenteret i foreningen Karolines Venner. Foreningen fungerer som paraplyorganisation og administrativt organ for parken. Den spiller en central rolle som sparringspartner med Aalborg Kommune, og gennem foreningen er kommunen i tæt dialog med brugerne af parken. I dag indeholder parken bl.a. skateramper, boldbaner, petanquebaner, urbane haver og kulturinstitutionen Platform 4. Aalborg Kommune betegner Karolinelund som et ”goodwillprojekt”, hvor livet i parken forudsætter en interesse og et engagement fra brugere og borgere i Aalborg.

Placering: Karolinelund, Aalborg

Varighed: 2012-

Faciliteter: Folkepark, urban have, skaterfaciliteter, boldbane, petanquebane, spillested og pavilloner

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Aalborg Kommune og foreningen Karolines Venner

Målgruppe: Borgere i Aalborg

Finansiering: Aalborg Kommune og foreningen Karolines Venner

#6 KØGE KYST

Meningen er at prøve ting af. De ting, der fungerer, dem tager vi med. Alt, vi laver her, er midlertidigt, indtil de går i gang med at bygge dernede. Midlertidighed kan være alt fra uger til måneder til år. Det er meget bredt.
Berit Kingod, Køge Kyst P/S

Jeg har to børnebørn, så jeg har to haver, en til dem og en til mig. Jeg har været glad for, at vi kunne gå derover og dyrke jorden. Det er også et dejligt område at gå på opdagelse i: Man kan gynge, hoppe rundt på pæle eller kravle, især dejligt for børnene. Jeg synes, det er et fantastisk sted og fantastisk, hvis det fik lov at blive. Der er mange, der har glæde af at bruge faciliteterne.
Kvinde i 70'erne, borger i Køge

Langs Tråden, der snor sig gennem Køge By hele vejen ned til havnen, ligger forskellige midlertidige byrum, som skal skabe "liv før byen", mens der bygges. Køge Kyst arbejder med en midlertidighed, der kan strække sig 10-20 år frem, og borgerne både i og uden for byen har derfor god tid til at blive bekendt med det nye område.

Havneområdet i Køge, døbt Køge Kyst, gennemgår i disse år og mange år fremover et omfattende udviklingsarbejde. Ønsket er at skabe en attraktiv bydel, der tiltrækker folk, der vil bosætte sig. De midlertidige byrum har til formål at skabe "liv før byen". De relativt lange udsigter for de midlertidige byrum giver mulighed for at prøve tingene af, få feedback fra brugerne og løbende videreudvikle på stederne. De midlertidige byrum er således en del af processen og får lov til at udvikle sig i projektet. I forhold til de fremtidige planer og det permanente byggeri benyttes de midlertidige byrum og aktiviteter som en erfaringsindsamling, hvor man prøver ting af. Byrummene spænder bredt og indebærer både et udekøkken, legeplads, plantekasser og en "dirt jump-bane". Projektet er et samarbejde mellem Køge Kommune og Realdania By, der i 2009 etablerede selskabet Køge Kyst P/S, og som i 2011 offentliggjorde den endelige udviklingsplan for området med Sønder Havn, Stationsområdet og Collstrop-grunden, en plan, der strækker sig over de næste 20 år.

Placering: Havneområdet i Køge

Varighed: 2009-2035

Faciliteter: Urban have, opholdssteder, udendørskøkken, legeplads, kolde haller og kunst

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Realdania By og Byg og Køge Kommune

Målgruppe: Nuværende og kommende borgere i Køge Kommune

Finansiering: Køge Kyst P/S

#7 MIDLERTIDIGE AKTIVITETER I NØRREGADE, AALBORG

Vi kigger på, hvad det er for nogle kvaliteter, der kan forstærkes. Nørregade er fx en dejlig solgade, men vi har fundet ud af, at hele gadens solfacade bliver brugt til cykelstativer, hvilket ikke er særlig hensigtsmæssigt. De byarkitekter, som skal lave den nye gade, får alle vores indsigter og erfaringer. Man kan altså se det som første skridt i en læringsproces, så arkitekterne ikke skal starte fra scratch.

Morten Grau, byudviklingskonsulent på projektet i Nørregade

Jeg var vild med, da de havde høns i gaden! Folk kom og klappede dem, det, synes jeg, var helt fantastisk. Nogle var også lidt forargede. Men jeg synes, det er et fedt tiltag.

Kvinde i 20'erne, borger i Aalborg

Nørregade i Aalborg binder bymidten og det nye byggeri på havnens gamle industriarealer sammen. På trods af den centrale placering præges Nørregade alligevel af butiksdød og manglende liv. Med midlertidige aktiviteter og interaktion i gadens byrum og tomme butikslokaler forsøger Aalborg Kommune at fortælle en ny historie om Nørregade, at pege på skjulte potentialer og muligheder samt at danne et erfarings- og vidensgrundlag for gadens videre udvikling.

Aalborg er en by i voldsom forandring. I løbet af de seneste par år er byens gamle havne- og industriareal blevet omdannet til en ny bydel med boliger, koncerthus og universitet. I forlængelse af gågaden Bredegade, som hver dag befærdes tæt af byens borgere, ligger Nørregade, som i modsætning til sin nabogade præges af butiksdød. I Nørregade står 12 ud af gadens omtrent 40 lejemål tomme. Ud over at ligge midt i Aalborgs centrum spiller Nørregade den centrale rolle at binde byens gamle centrum og den nye bydel sammen. På den baggrund har Aalborg Kommune siden begyndelsen af 2015 fokuseret på at belyse og kortlægge potentialet i Nørregade igennem midlertidige aktiviteter og forandringer af byrummet i gaden, ligesom man midlertidigt har udlejet et af lejemålene. Her har Legeplads hjemme, som efter et rotationsprincip skifter funktion hver anden-tredje uge og huser alt fra LEGO-workshops til bæredygtighedsworkshops. De midlertidige aktiviteter skal fungere som afprøvningsgrundlag for fremtidige permanente forandringer i gaden.

Placering: Aalborg Midtby

Varighed: 2015-

Faciliteter: Legeplads i Nørregade 8, som lejes ud til midlertidige aktiviteter samt forskellige pop op-events og forskønnelsesprojekter i Nørregade

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Aalborg Kommune, arbejdsgruppe, cityforeningen og ekstern konsulent

Målgruppe: Erhvervsdrivende og borgere i Aalborg

Finansiering: Aalborg Kommune

#8 FRA GADE TIL BY, ODENSE

Det er vores gode historier de her midlertidige aktiviteter. Nogle gange kan vi være på forkant, hvis vi ved, at det her bliver rigtig skidt, eller det her bliver rigtig svært at sluge, fx en lukning, så kan vi prøve at afbøde det ved at lave noget sjovt. Så det handler om at binde sammen, bløde op og være den gode historie. Det er derfor, vi gør det.

Christina Wendelboe, Fra Gade til By

Man kan jo sige at der aldrig er noget godt ved et byggeri. Det sviner og larmer og støver. Men det her er da fint nok. Det permanente er bare klart at foretrække. Man går sådan lidt og tænker, bliv nu færdig for helvede ... Mand i 30'erne, borger i Odense

I Odense skal den firesporede Thomas B. Thriges Gade nedlægges og omdannes til et levende og aktivt byområde. Den har siden 1960'erne, hvor den blev etableret, været et omdiskuteret indgreb i Odense. Det er den nu igen, hvor omlægningen påvirker byen. Her benyttes midlertidighed som et værktøj til at bløde op for de gener, byggerodet kan medføre.

Thomas B. Thriges Gade har siden etableringen været kritiseret for at skære Odense centrum over i to dele. I samarbejdet mellem Realdania og Odense Kommune er ønsket at omdanne Thomas B. Thriges Gade – Fra Gade til By – således at den forvandles til et levende og aktivt byområde. Dette sker i tre etaper, hvor første nedlukning skete i sommeren 2014. Projektet strækker sig frem til år 2020. Mens byggeriet står på, ønsker man at benytte midlertidighed som et værktøj til at teste, inddrage, informere, binde byen sammen på tværs, skabe nye veje og bløde op for de gener, der opstår. Borgere både i og uden for byen har mulighed for at søge en pulje til at igangsætte egne initiativer, der harmonerer med projektets formål.

Placering: Odense centrum

Varighed: 2014-2020

Faciliteter: Infoboks og bænke til ophold placeret på I. Vilhelm Werners Plads, halmhus og kunstværker forskellige steder omkring byggepladsen

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Realdania og Odense Kommune

Målgruppe: Borgere i Odense

Finansiering: Partnerselskabet bag 'Fra Gade til By – omdannelse af Thomas B. Thriges Gade'.

#9 PARK(ING) DAY, KØBENHAVN

*Børn og unge savner steder, hvor de kan hænge ud. Hvis bare vi havde bænke under træerne, siger de unge.
Det her er et godt eksempel på, at der behov for at skabe ungerum på Nørrebro.*
Jeanette Frisk, arki_lab

Jeg kunne godt ønske mig, at der var mere grønt i byen her, hvor jeg bor. Jeg er vant til hele tiden at sige pas på til min datter, når vi kommer ned på gaden, men i dag er det noget andet. Det grønne græs, indhegningen, det gør, at jeg kan ånde lidt op i byen og lade min datter lege. Det er fedt.
Kvinde i 30'erne, borger i området

På to parkeringsbåse på Birkegade foran arki_labs kontor skabte elever med hjælp fra arki_lab et lille byrum, der skulle sætte fokus på, hvad unge mangler i byen. For en dag var biler skiftet ud med græs og hjemmebyggede træer og bænke.

I anledningen af den årlige event Park(ing) Day havde virksomheden arki_lab i samarbejde med 7.-klasseselever fra Blågårds Skole omdannet parkeringspladsen på Birkegade 4 til en park i miniskala. I byrummet var asfalten dækket af græs, der hang æbler fra de selvbyggede træer, og små træbænke skulle indbyde borgere til at sætte sig ned. For arki_lab var formålet dels at vise sit arbejde frem i fysisk form, dels at give unge i København en stemme til indflydelse på deres by. Teknik- og miljøborgmester Morten Kabell var inviteret til en dialog med eleverne, hvor de kunne præsentere byrummet, og hvilke mangler i byen det repræsenterede. Park(ing) Day er et internationalt fænomen, hvor parkeringspladser over hele verden for en dag transformeres til grønne områder, ”livable green oasis”. Det har været en årlig event siden 2005 og foregår den tredje fredag i september.

Placering: Nørrebro, København

Varighed: 18. september 2015

Faciliteter: Event, opholdssted, græs i byen, musik og kunst

Kommunal involvering: Nej

Aktører: arki_lab og elever og lærere fra Blågårds Skole

Målgruppe: Kommunen, borgere i området og arki_labs kunder

Finansiering: Statens Kunstfond og Børne- og Ungdomsforvaltningen, Københavns Kommune

#10 POLYMEREN, ÅRSLEV-SDR. NÆRÅ

Det er jo ikke en top-down-proces, tværtimod! Det er bare kommunen, der går ind og skaber rammen for en bottom-up-proces. Kommunen har købt stedet, så nu skal borgerne bare fylde det med leg og aktivitet.
Sune Crammond, GivRum

Jeg synes, det er fedt at skabe noget fra bunden. Den her glæde ved at skabe noget for alle. Det er mit håb, at vi kan skabe et samlingssted. At det bliver et frirum til at skabe.
Mand i 30'erne, borger i Årslev-Sdr. Nærå

I polymerfabrikkens efterladte haller i Årslev-Sdr. Nærå samles borgere og kommune om et projekt, der skal samle Årslev-Sdr. Nærå i centrum. Her er borgere fra hele området blevet inddraget med henblik på at præge det næste halvandet år, hvor Polymeren sættes fri til midlertidige aktiviteter med mulighed for at eksperimentere og involvere.

De før adskilte landsbyer Aarslev og Sdr. Nærå på Fyn er i dag én by. Byen ligger i Faaborg-Midtfyn Kommune og har omkring 3500 indbyggere. Mellem de to byer ligger den gamle polymerfabrik, Polymeren, som kommunen har købt til at danne ramme om halvandet års midlertidige aktiviteter. Det er starten på opbygningen af et nyt centrum til den sammenlagte by og en del af en større indsats i Faaborg-Midtfyn Kommune, der overordnet har det formål at skabe bosætning og binde kommunen sammen. Borgerne i området er fra start blevet inviteret til at deltage, og der er nu nedsat en sparringsgruppe bestående af interesserede borgere, som skal spille en central rolle i udviklingen af Polymerens aktiviteter, organisering og fremtid. Kommunen overtog bygningerne fra den tidligere polymerfabrik i juni 2015. Herefter er virksomheden GivRum blevet inddraget. Planen er løbende at indsamle erfaringer, der til sidst skal danne baggrund for opbygningen af den nye bydel.

Placering: Årslev-Sdr. Nærå, Fyn

Varighed: Medio 2015 – ultimo 2016

Faciliteter: Polymerens kolde haller: skaterramper, boldbane, parkour og beachvolleybane

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Faaborg-Midtfyn Kommune, GivRum og borgere i Årslev-Sdr. Nærå

Målgruppe: Primært borgere fra Årslev-Sdr. Nærå

Finansiering: Faaborg-Midtfyn Kommune

#11 Ø-HAVEN, HAVBANEN OG STRANDBAREN, AARHUS

For fem år siden var det her jo bare containerhavn med asfalt over det hele. Der var en plan og nogle visioner, men der var bare tusind år, til det kom til at ske. Bygherrerne kom herud og sagde: Jamen, det her er jo faktisk et fantastisk sted at være. Vi skal bare lige have folk til at indse det. Vi skal også have folk til at indse, at det er i gåafstand fra centrum.

Anders Laursen, Projektleder Pier 4

Det er jo fantastisk! Jeg var selv med til at planlægge byggeriet her for 15 år siden. Og der snakkede man jo slet ikke om det her. Der snakkede man om logistik, hvad der mon var muligt, hvor mange etager osv. Man snakkede slet ikke om, hvordan det ville være at bo herude. Jeg synes, det er fantastisk, hvordan man bare bruger de her huller.

Kvinde i 40'erne, borger i Aarhus

I Aarhus Ø skyder bygninger op fra tomme byggegrunde på byens nye havnefront. Midt i byggerodet udnytter foreningen Pier 4 nogle af de tomme byggegrunde til at tiltrække byliv imellem bygningerne og derigennem tilføje værdi til beboerne og stedet.

I 2010 tog foreningen Pier 4, en forening af bygherrerne i Aarhus Ø, i samarbejde med Aarhus Kommune initiativet til at åbne en mobil strandbar i Aarhus' nye bydel. Formålet var at tiltrække liv og få folk til at opdage og udforske den nye bydel i Aarhus Ø. Strandbaren har hver sommer siden 2010 været placeret forskellige steder i Aarhus Ø. Siden da har Pier 4 selv startet flere midlertidige projekter i Aarhus Ø i form af Havbanen, som åbnede i 2014, og Ø-Haven, som åbnede i maj 2015. Ø-Haven tilbyder muligheden for at få grønne fingre i det ellers byggeprægede landskab, og Havbanen tilbyder faciliteter for svømmere og dykkere. Formålet med de midlertidige byrum er at tilbyde muligheder for aktiv udfoldelse og at tiltrække og skabe byliv i den nye bydel for derigennem at tilføje kvalitet og værdi til området.

Placering: Aarhus Ø, Aarhus

Varighed: 2010-

Faciliteter: Urban have, havbane og strandbar

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Pier 4, Aarhus Kommune, Den Blå Rambla og private virksomheder

Målgruppe: Beboere i Aarhus Ø og borgere i Aarhus

Finansiering: Pier 4 og Aarhus Kommune

#12 UNDER BUEN, KØBENHAVN

Midlertidighed er relevant, fordi det er nu og her. Det permanente har længere udsigter, derfor ser folk det ikke som relevant nu og her. Det er nemmere at engagere folk i midlertidige projekter, fordi processen er kortere. Men fokus for Platant er ikke midlertidigheden i sig selv, men at skabe rammer, som borgerne kan bruge.
Ellen T. O’Gara, Platant

Jeg synes, at det er et af de bedste og mest vellykkede projekter i området. Det er med til at binde området sammen på begge sider af broen. Siden det er kommet, har jeg oplevet, at området er blevet mere trygt. Der er mange, der har haft forestillinger om stedet som et ubehageligt og utrygt sted at være. Men nu er der mulighed for at bruge det til andet og mere end en passage.
Mand i 40’erne, borger i området.

I kulturhuset Under Buen inddrages lokale borgere til dialogmøder for at sætte rammerne for byrummet til næste sæson. Målet er at skabe tryghed, aktivitet og liv i passagen mellem Nordvest og Frederiksberg.

Området under Bispeengbuen i det nordlige Frederiksberg har i en lang periode haft ry som en utryg passage. I begyndelsen af 2015 igangsatte områdefornyelsen i Nordre Fasanvej-kvarteret og virksomheden Platant en proces, der skulle skabe bedre muligheder for liv og aktivitet i byrummet. Borgerne blev inviteret til at komme med inputs og idéer til Under Buens videre liv. Tanken er, at området under Bispeengbuen frem til sommeren 2018 skal fungere som et udendørs kulturhus med mulighed for diverse aktiviteter. Under Buens særlige indretning under en hævet firesporet vej betyder, at man under betontaget altid er i tørvejr, og byrummet benyttes derfor også til ophold. Platant står for løbende at afholde arrangementer frem til sommeren 2018, hvor projektet efter planen afsluttes. I den første periode har temaet for sommer- og vinterprogrammet været film. Næste tema skal diskuteres med borgere på et fremtidigt dialogmøde.

Placering: Under Bispeengbuen, Frederiksberg

Varighed: Medio 2015 – medio 2018

Faciliteter: Opholdsrum, sportsbane, mødelokale, scene, udstyr til filmvisning, skaterrampe og floorballbane

Kommunal involvering: Ja

Aktører: Områdefornyelsen Nordre Fasanvej-kvarteret, Frederiksberg Kommune og Platant

Målgruppe: Borgere på Frederiksberg og borgere i Nordvestkvarteret i København

Finansiering: Frederiksberg Kommune

MIDLERTIDIGE BYRUM I UDLANDET

#1 THE SOUTHWARK LIDO, LONDON³³

Som en del af Londons arkitekturfestival i juli 2008 blev den tomme plads på Union Street i Southwark i det sydøstlige London i fem dage forvandlet til en midlertidig badeanstalt. Inspireret af romerske og tyrkiske offentlige badeanstalter som sociale mødesteder tilbød The Southwark Lido et åndehul midt i byen, hvor gæsterne kunne bade og slappe af. Ud over en offentlig strand med soppebassin bestod faciliteterne også af sauna, soldæk, strandhytter og bar. Det var gratis at bruge stedet, og gæsterne blev opfordret til at bruge rummene socialt – at spise deres frokost i strandstolene, komme efter arbejde til en drink eller tage børnene med på tur i soppebassin. Modtagelsen af The Southwark Lido var meget positiv, og ud over at tiltrække folk fra hele London lagde projektet et fundament for flere midlertidige projekter, såvel på denne grund som andre steder i London. Bag projektet stod som kreativ initiativtager det franske arkitekt- og designfællesskab EXYZT, Alex Roemer (contructLab) samt filmskaber Sara Muzio, der under hele projektet boede på pladsen for at få kendskab til lokalmiljøet og de lokale beboeres ønsker. Øvrige samarbejdspartnere var Design for London, Solid Space og Lake Estates, der stillede grunden til rådighed. Selv om projektet tog form som et fysisk rum for aktiviteter og afslapning, var det projektets hovedformål at igangsætte diskussioner om brugen af det offentlige rum og tomme pladser i byen samt at give bydelen en ny fortælling.

#2 CIVIC CENTER VICTORY GARDEN, SAN FRANCISCO³⁴

Foran San Franciscos Civic Center blev der i sommeren 2008 flyttet mange tons græstørv for at etablere en kæmpestor midlertidig økologisk køkkenhave. Bag projektet stod Rebar, der sammen med over 250 frivillige etablerede og drev den store køkkenhave. Køkkenhaven stod som et stort socialt og politisk eksperiment, idet den var placeret mellem byens største regerings- og kulturinstitutioner og Tenderloin – et udsat kvarter, der kæmper med fattigdom, hjemløshed og kriminalitet. Efter kun få uger producerede haven afgrøder, som blev doneret til San Francisco Food Bank og til madprogrammer rundtomkring i byen. Projektet var en del af en større indsats for at gentænke åbne byrum til produktive landskaber. Projektet skulle have været lukket i september 2008, men fik forlænget levetid til november 2008. Bag den urbane landbrugsproduktion stod The Civic Center Victory Garden, Rebar, SF Victory Gardens, Slow Food Nation, City Slicker Farms, CMG landscape Architecture og lokale frivillige.

33 Kilder: Bishop, Anders & Lesley Williams. 2012. *The Temporary City*. London: Routledge. *Southwark Lido – EXYZT and Sara Muzio*. Link: <http://eco-publicart.org/southwark-lido/> (besøgt 14. januar 2016). *Southwark Lido*. Link: <http://www.exyzt.org/southwark-lido/> (besøgt 14. januar 2016).

34 Kilder: Civic Center Victory Garden. Link: <http://rebargroup.org/victory-garden/> (besøgt d. 27. november 2015). Bishop, Anders & Lesley Williams. 2012. *The Temporary City*. London: Routledge.

#3 OFFENTLIGE MELLEMRUM, TOKYO³⁵

Som en del af 21st Century COE Program of Development of Technologies for Activation and Renewal of Building Stock in a Megalopolis, et projekt om at forny og genbruge eksisterende urbane områder uden at sære dem, iværksatte arkitektstuderende fra Tokyo Metropolitan University i 2003 en serie eksperimentelle interventioner forskellige steder i byrummet. Formålet var at forbedre offentlig adgang til semioffentlige byrum i Kanda-området i Tokyo, der er kendetegnet ved en blandet og tæt bebyggelse, som primært er privatejet. Ved at skabe opmærksomhed på det eksisterende netværk af ubrugte gyder og rum mellem bygningerne blev forskellige små områder uden tydelig identitet forvandlet til fællesrum for områdets borgere. Ét af projekterne, The Kuuchi+ projekt, ændrede et tomt rum til et udendørs galleri af 1:1-fotografier af ældre bygninger for at illustrere områdets historie. I et andet projekt, Re-street, blev en gyde transformeret til en lokal biograf ved at forsyne rummet med træbrædder på jorden og lærredsstof på væggene, som lokale børn havde været med til at udforme. Fælles for alle projekterne er, at de illustrerer, hvordan små interventioner kan aktivere forskellige offentlige rum til mødesteder og andre sociale aktiviteter, der skaber fællesskab og en fælles platform for diskussion af, hvordan man med simple aktiviteter kan forbedre lokalområdet.

#4 ADD ON, WIEN³⁶

add on var navnet på en stor offentlig tilgængelig skulptur, der i juni-juli 2005 transformerede Wallersteinplatz i Wien til et kunstnerisk centrum. Skulpturen var placeret på en 20 meter høj platform med rumlige moduler og forskellige elementer som café, udendørskøkken, opholdsrum og arbejdsstationer. Arkitekterne Anders Fattinger, Veronika Orso og Michael Rieper var initiativtagere og skabere af projektet, mens kommunen støttede projektet ved at give tilladelse til midlertidig anvendelse af den offentlige plads. Projektet blev finansieret af Fonds zur Förderung von Kunst im öffentlichen Raum Wien. Arkitekterne ønskede at skabe et tilgængeligt miljø, der kunne invitere lokale borgere og besøgende i Wien til at opleve det urbane miljø fra forskellige niveauer. En del af *add on* var et dagligt program, hvor mere end 20 kunstnere fremviste deres kunst. Projektets æstetiske, arkitektoniske og skulpturelle udformning skulle demonstrere en urban utopi og en alternativ bykultur. Det overordnede formål med projektet var at sætte fokus på det, vi anser som normale livsformer, ved at sætte dem ind i en ny sammenhæng.

#5 GEOPARK, STAVANGER³⁷

I 2004 fik Helene Stangeland og Reinhard Kropf idéen til at transformere en efterladt grund over for Norsk Oljemuseum i Stavanger til en ny offentlig park og legeplads. I 2008 blev Geopark accepteret som en del af Stavangers officielle program for European Capital of Culture. Geopark er udviklet som en kombination af lokale ressourcer og genbrugsmaterialer fra produktionen af olie og idéer fra lokale unge. Navnet Geopark refererer til bæredygtighed i forhold til både design og organiseringen af designet. Parken er baseret på det geologiske lag under Norges mest værdifulde olie- og gasreserve, Trollfjell. Femten sedimentlag er konstrueret i skalaen 1:1500 og integreret i legepladsen, der er udformet i samarbejde med og med særligt fokus på lokale unge. I de år, Geopark har eksisteret, er det blevet en etableret del af byområdet som et levende aktivitets- og mødested med cykel- og klatrefaciliteter samt mulighed for boldspil, udstillinger og koncerter. Derudover er det gamle olie bassin transformeret til en skaterpark med graffiti. Arkitekt- og designbureauet Helen & Hard står bag udviklingen af Geopark, der er finansieret af Stavanger 2008, Stavanger Kommune og Norwegian Petroleum Museum Friendship Society. Parkens midlertidige status er stadig til debat, da mange borgere ønsker at gøre den permanent.

#6 PRINZESSINNENGÄRTEN, BERLIN³⁸

I 2009 blev Prinzessinnengärten startet som en mindre såkaldt guerillahave på en grund ved Moritzplatz i Kreuzberg, Berlin, der oprindeligt var afsat til et motorvejskryds. På få år udviklede den sig til en større urban have på mere end 6000 m². Bag haven står Robert Shaw og Marco Clausen, der samtidig startede organisationen Nomadisch Grün, der et frivilligt netværk med mere end 1000 frivillige. Haven består af 340 plantekasser og 30 m³ kompost og beskæftiger 13 faste medarbejdere, der står for drift samt havens mødested, som udgøres af en café, åbne workshops, et bibliotek og en restaurant. Haven har udviklet sig fra en selvforsynende urban have til et urbant læringssted, hvor skoleklasser, ungdomscentre og universiteter har undervisningsaktiviteter. Kunstnere og eksperter udvikler projekter i haven, fx kunstprojekter, madlavningskurser og biavl. Trods de oprindelige planer om at placere et motorvejskryds har havens brugere formået at forlænge lejekontrakten med de lokale myndigheder og grundejerne.

#7 EL CAMPO DE CEBADA, MADRID³⁹

I 2009 blev en stor offentlig sportsarena på Plaza de la Cebada i Madrid revet ned. Myndighederne solgte efterfølgende grunden til en privat ejendomsudvikler, der skulle stå for opførelsen af en ny offentlig bygning på stedet. Finanskrisen betød imidlertid, at investorer ikke turde bygge på grunden. I forbindelse med den tilbagevendende event La Noche en Blanco, hvor byens gader og pladser fyldes af forskellige events, omdannede arkitekt- og kunstnerkollektivet EXYZT grunden til en stor midlertidig installation med navnet City Island. Ønsket var at etablere et mødested for lokale borgere i La Latina-kvarteret med oplevelses- og rekreationsfaciliteter, herunder en stor swimmingpool, en bar og et koncertområde. Denne midlertidige installation blev startskuddet til El Campo de Cebada – en sammenslutning af borgere, arkitekter og frivillige, der gik sammen for at skabe andre midlertidige aktiviteter og faciliteter på grunden. I løbet af kort tid fik de etableret et møde- og eventcenter for lokale borgere med en lang række aktiviteter, herunder basketballbane, plantekasser, friluftsbioGRAF, loppemarked og fælles morgenmad. Byrummet blev etableret i samarbejde med kommunen og var et af de første eksempler i nyere tid i Madrid, der viste alternative samarbejdsformer mellem kommune og borgere. Det overordnede formål med El Campe de Cebada er at sikre brugen af det offentlige rum, mens det venter på at blive bebygget, samtidig med at det identificerer sociale ressourcer i et ellers udsat boligområde.

#8 NDSM WHARF, AMSTERDAM⁴⁰

I det nordlige Amsterdam ligger NDSM Wharf, der er adskilt fra resten af Amsterdams havneområde. Området har været præget af tung skibsindustri indtil 1980'erne, hvor al skibsbygning blev flyttet. Oprindelig ønskede kommunen at tiltrække ny industriudvikling til området, dog uden held. Det store efterladte område blev herefter overtaget af kunstnerne, der brugte de tomme bygninger som bolig og gratis arbejdsplads. Herefter fulgte en række fester og koncerter for tilhængere af den alternative scene i Amsterdam, hvilket ikke var velset i kommunen. I stedet for at smide kunstnere og andre brugere ud af området udskrev kommunen i 1999 en åben idékonkurrence, der havde til formål at fremme en kreativ industri i området. Vinderen af konkurrencen var en sammenslutning af kunstnere, performere og arkitekter under navnet Kinetisch Noord. De forvandlede den 20.000 m² store hal til forskellige tematiske zoner, ArtTown, SkatePark, NoordStrook, hvor der er udstillinger, caféer, gallerier og lejligheder, og etablerede DazzleVille, der er et udendørs aktivitetsområde. Hele komplekset huser i dag over 250 beskæftigede med studieboliger, kontorhotel, restaurant, en skaterpark, café og et stort udendørsområde, der tiltrækker over 150.000 besøgende om året til tilbagevendende loppemarkeder og kulturelle events. Området er blevet den største platform for kreativ industri i Amsterdam. NSDM Wharf er finansieret af Broedplaatsfond Amsterdam, Kinetisch Noord og Municipality of Amsterdam North og er et eksempel på, hvordan midlertidig anvendelse kan tjene et længerevarende planlægningsformål. Der er en foreløbig 25-årig lejekontrakt på området.

35 Kilder: The Kuuchi+ project. Link: http://www.tmu-arch.sakura.ne.jp/details/e/42_01.html (besøgt 27. november 2015). Re-street project. Link: http://tmu-arch.sakura.ne.jp/details/e/41_01.html (besøgt 27. november 2015). Bishop, Anders & Lesley Williams. 2012. *The Temporary City*. London: Routledge.

36 Kilder: Haydn, Florian & Robert Temel. 2006. *Temporary Urban Spaces. Concepts for the Use of City Spaces*. Basel: Birkhäuser.

37 Kilder: Ferguson, Francesca (eds.) 2014. *Make Shift City – Renegotiating the Urban Commons*. Berlin: Jovis. Helen & Hard. Link: <http://www.helenhard.no/projects/geopark/> (besøgt 27. November 2015).

38 Kilder: *Make Shift City – Renegotiating the Urban Commons*. Berlin: Jovis. 2014, Helen & Hard.

39 Kilder: El Campo de Cebada. Link: <http://www.publicspace.org/en/works/g362-el-campo-de-cebada> (besøgt 4. december 2015). Design as Politics. Link: <http://designaspolitics.nl/teaching/follow-the-money-finance-architecture-and-the-city/excursion-madrid/el-campo-de-cebada/> (besøgt 5. december 2015).

40 Kilder: Bishop, Anders & Lesley Williams. 2012. *The Temporary City*. London: Routledge. NSDM Wharf. Link: <http://www.ndsm.nl/> (besøgt 5. december 2015).

FORSKNING I MIDLERTIDIGE BYRUM

Byen som potentiale

Bettina Lamm er landskabsarkitekt og lektor ved Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Landskabsarkitektur og Planlægning, Københavns Universitet. Hun har bl.a. forfattet et ”charter for temporary uses” som partner i EU-projektet SEEDS, skrevet *Det midlertidiges nødvendighed* (2013) og været medforfatter på bogen *Playable: bevægelsesinstallationer i by- og landskabsrum* (2014).

Hvordan definerer du et midlertidigt byrum?

Det er komplekst begreb at definere. Kort kan man sige, at alt, hvad der er midlertidigt, er det, som ikke er permanent. Men på en eller anden måde er alt, hvad vi har i vores verden, jo under forandring. Byen forandrer sig hele tiden. Det, vi ser som statiske projekter eller byrum, kan også pludselig graves op og laves om. Udgangspunktet er en forståelse af, at alting hele tiden er i proces og i en form for foranderlighed. Men midlertidige byrum, hvor aktivister og kommuner med hurtige omdannelsesgreb sætter noget nyt ind i byen i form af lette materialer, omsættelige situationer og små budgetter, er en taktisk tilgang til byen, der er forholdsvis ny. I vores kultur i hvert fald. Dette greb er dog lige så meget en metode, som det er et udtryk. Vi kigger meget på udtrykket i form af palleløsninger, containere og readymades. Men det er jo ikke kun et spørgsmål om den fysikalitet, hvormed de midlertidige byrum fremstår, det er også et spørgsmål om et metodisk greb. I stedet for at bruge lang tid på en planlægningsproces for at designe et færdigt byrum kan man med de her greb hurtigt skabe en forandring. Så man må prøve at se på, hvad det egentlig er, som er interessant ved de her midlertidige byrum. Det er måske ikke så meget det midlertidige, det er måske mere, hvordan de opererer.

Hvilken rolle har midlertidighed spillet som værktøj i den byplanlægningsmæssige praksis?

Mange midlertidige projekter har været bottom-up, men efterhånden er midlertidigheden i stigende grad blevet hentet ind som redskab hos kommuner og developere. Det har vist sig at have et stort potentiale i forhold til fx afprøvninger, hvor byrumsidéer hurtigt kan testes af. Kommuner kan få meget ud af at skabe de midlertidige projekter, fordi man rigtig hurtigt og rigtig billigt kan få skabt nogle interessante, nye byrum og afdækket nye sammenhænge. Også flere større developerprojekter bruger midlertidige greb som en slags markedsføring til at skabe oplevelser og opmærksomhed omkring et områdes udvikling. Endelig bruges midlertidige projekter som social løftestang og som borgerinddragelsesmetode til opkvalificering af byområder.

Vi er stadig i en periode, hvor industrien forlader byerne. Det er sket i København, og det sker i hele Europa og resten af verden. Mange midlertidige projekter opstår netop i de mellemrum, hvor én funktion slipper byen. Det er slags *liminal space*, hvor man i en periode ikke ved, hvad der skal ske, hvor fremtiden, om man så må sige, ligger åben. Pauserne åbner op for refortolkning og indlæsning af nye muligheder i de tomme bygninger og byrum. I stedet for at en særlig funktion definerer arkitekturen, har disse industriområder nogle arkitektoniske udtryk, som muliggør, at nye typer funktioner kan tolkes ind i dem. Og det er en super interessant måde at tænke arkitektur på, som formår at inkorporere stedernes eksisterende identiteter og kvaliteter i fornyelsen. Nogle af de midlertidige byrumsgreb eller processer, som kulturelle entreprenører indgår i, rammer måske i første omgang, fordi de er billige, men måske også, fordi de har den her aura af at være *på kanten*.

De kan bidrage med kritik og med at udfolde nogle af de stedspecifikke identiteter, som er blevet overset i den klassiske byplanlægning. Det kan være en fordel for en by, når udviklingen går langsomt, for når det går stærkt, er der en tendens til at have ensidigt fokus på det fremadrettede. Man rydder fladen for tidligere tiders spor, og så rulles den nye by ud, fordi det er det nemmeste. I stedet, mener jeg, at man skal overveje, hvordan man skaber bymæssige kvaliteter og bymæssig værdi, netop når man bygger nyt, og hvordan man anerkender, måler og italesætter disse kvaliteter. Det er her, de midlertidige greb kan bidrage med fortolkninger af det eksisterende,

tilføre kulturelle aktiviteter og indsætte lag, der understøtter den menneskelige skala på byniveau. Det er vigtigt, at vi anerkender disse kvaliteter og værdier som værende ikke bare midlertidige, men ligefrem *definerende* for et lokalområde. Hvis man entydigt lader private developere definere, hvordan man kan maksimere et givent område værdimæssigt, kommer det mest til at handle om værdisætninger af kvadratmeter, økonomi og udsigt – altså det, der kan måles direkte på bundlinjen på kort sigt. Vi skal også interessere os for, hvordan et lokalområde kan være værdiskabende i bredere forstand gennem kulturen og de små tiltag i området. På sigt er jeg ret overbevist om, at netop det også vil slå positivt ud på bundlinjen, men vi mangler nogle gode cases.

De midlertidige projekter er fx med til at udvikle kulturen. Og det kan man bruge strategisk til at sætte nye energier i gang, hvor man prøver ting af og stille og roligt opbygger en kultur omkring et strøg, en havn etc. Det er jo lige så meget den sociale eller menneskelige kultivering af et sted, som det er de fysiske forhold, der er forudsætningen for at skabe rammer for et godt byliv.

Fordi økonomierne omkring de midlertidige projekter er små, er der netop plads til, at forskellige kompetencer kan mødes og på den måde måske kickstarte en innovationsproces, som både har en social og en lærings- og energiskabende effekt. Et godt eksempel på sådan en virksomheds-bottom-up var Prags Boulevard 43, et midlertidigt byrum på Amager, der både blev levedygtigt og skabte kulturel innovation. Det var et af de projekter, som var lidt trist at se forsvinde, fordi det netop bidrog til at skabe liv og kulturel vækst i lokalmiljøet. Det er ærgerligt, at der ikke er nogen by eller kommune, der har været lidt mere vaks og har støttet projektet. Det er ikke kun ærgerligt for entreprenørerne og aktivisterne, det er ærgerligt for byen.

Hvad adskiller midlertidig anvendelse af byens rum fra den almindelige byplanlægning?

For det første er de midlertidige byrumsprojekter typisk ikke en del af en langsigtet planlægning. De er her og nu. De skabes ud af det, der er. Både ud af det behov, der er, og af de idéer, der opstår undervejs. Og de kan transformere sig undervejs. De er jo enormt fleksible, fordi de er så billige og nemme. Og det er de så alligevel ikke altid, for de kan faktisk være rigtig komplicerede på grund af den kommunale planpraksis. Men som idé og som metode kan de noget andet end det permanente projekt, hvor man skal rulle det store skyts ud og i gang med gravemaskinerne, mens man i midlertidige projekter løser ting ad hoc. Men det kræver en anden omstillingsparathed og projektledelse.

For det andet kan det godt være, at der sidder en forvaltning, som synes, at det er fedt med liv i byen og liveability, men der sidder altså en anden gruppe og skal håndtere de ansøgninger om, hvad du må i byen. Og de har svært ved at håndtere de her midlertidige byrumsprojekter. Tit er der tale om gamle industriområder, hvor der er jordforurening, og så snart der sættes noget op, har man også sagt, at folk må komme i området. Og så snart kommunen blåstempler et område, hvad siger Miljøstyrelsen så? Så der er en hel masse ting, som sættes i gang, herunder nogle ret store administrative processer. Disse processer passer godt til store projekter, som jo skal være i orden. Det skal de små projekter selvfølgelig også, men man har ikke fået tilpasset de administrative processer til de vilkår, der gælder for midlertidige byrumsprojekter.

Midlertidighed spiller i disse år en markant rolle i byplanlægning, men hvilken rolle, tror du, fænomenet kommer til at spille fremover?

Jeg håber, der er nogen, der kan sætte nogle excel-ark op, som viser, at midlertidighed kan betale sig – også for developere. Men også for bylivet og for den fremtidige planlægning. Altså, for at de midlertidige projekter ikke blot er pauseklovne, mens vi venter på de store projekter, men at de kan indgå som strategisk redskab i arbejdet med en mere langsigtet byudvikling. Jeg tror, at mange midlertidige projekter, netop fordi de er båret af ildsjæle og arbejder i lille skala, kan byde ind med noget, der er værdifuldt for byens udvikling, og at de greb fint kan spille sammen med og understøtte byomdannelse. En anerkendelse af disse værdier kunne måske have forhindre Carlsberg Byen i at opsigte næsten alle deres midlertidige lejemaal og nedlægge de midlertidige byrumsprojekter, der var etableret i det gamle fabriksområdes bygninger og mellemrum. De midlertidige projekter må nu vige for masterplanen, selv om de i en årrække har været stærkt identitetsopbyggende for området. Det er synd, at man ikke har været bedre til at samle kvaliteterne og erfaringerne op som bidrag til den kommende by, og paradoksalt, fordi Carlsberg Bys markedsføringsmaterialer var båret af billeder af det byliv og den kultur, som opstod i de midlertidige projekter.

Hvilke muligheder ser du i at gøre planloven mere modtagelig over for midlertidige byrumsløsninger?

Et eksempel på dette er Park(ing) Day, der voksede ud af San Fransisco-miljøet. Park(ing) Day startede som et

aktivistisk bottom-up-projekt af Rebar Group, der pegede på det absurde i, at biler fylder så meget i byen, og at vejsideparkering med fordel kunne redefineres som opholdsarealer. Park(ing) Day er blevet til en årligt tilbagevendende begivenhed i byer verden over, hvor parkeringsarealer for en dag omdannes til små miniparker.

Efterfølgende blev det optaget som et planredskab i San Francisco for semimidlertidige byterrasser og lommeparker. Kommunen udviklede en proces for, hvordan borgere og forretningsdrivende selv kunne indtage parkeringspladser og skabe små offentlige mødesteder i byen. Det er privat initieret, betalt og gennemført, men skal igen nem en kommunal godkendelsesproces. En organisering af processen sikrer, at en intern kommunal planlægger navigerer projekterne igennem systemet og sørger for alle godkendelser. Så i stedet for, at ansøgninger pendulerer mellem initiativtagere og de forskellige kommunale afdelinger, er der én person, der bærer idé og tegning rundt i systemet. Og frem for at identificere problemer i projekterne ledes der efter løsninger. Det er jo en hel anden kommunal mentalitet, men det kræver den ene person (en guerillaplanlægger), som løfter projekterne igennem. Park(ing) Day har gennem sine mange forskellige midlertidige byrum været med til at skabe en stor variation i byen. Byen opererer i mange forskellige skalaer, men her kommer den helt lille skala i centrum – det lille plantebed, bænken, den lille græsmåtte og de meget små byrum og deres kvaliteter, som tit bliver overset. Disse midlertidige byrumsprojekter giver liv, variation, opholdsmuligheder og lokalitet i byen.

Selv om det er besværligt mange steder på grund af de mange tilladelser, der kræves, påpeger mange kommuner, at det ikke så meget handler om lovgivning – det handler om vilje. Altså, at det især er kommunerne, som skal organisere sig på en anden måde i forhold til håndtering af den midlertidige anvendelse af byens rum. Og hvis de vil, kan de også sagtens finde en vej.

Byen som kulturel praksis

Kristine Samson er ph.d. i det performativt æstetiske byrum ved Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring, Roskilde Universitet, og lektor i visuel kultur og performancedesign ved Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet. Hun har derudover med Louise Fabian skrevet artiklerne *Claiming Participation. A Comparative Analysis of DIY Urbanism in Denmark* (2015) og *DIY Urban Design. Between Ludic Tactics and Strategic Planning* (2014.)

Hvordan definerer du et midlertidigt byrum?

Jeg har beskæftiget mig med midlertidighed på forskellige måder, men jeg beskæftiger mig stort set ikke med det længere, da jeg mener, det er et begreb, der efterhånden har udvandet sig selv. Men et midlertidigt byrum har jo en tidslig dimension. Det er med andre ord et byrum med en tidslig begrænsning. Men det er jo fortsat et meget bredt begreb. Man kan fx spørge, om alle bygninger og fysiske planlægninger ikke er midlertidige, fordi det byggede miljø bliver bygget på et tidspunkt, bliver ombygget eller bliver til noget andet. Omdannelsen af industriområder er et eksempel på dette. Så det er en af grundene til, at midlertidighedsbegrebet ikke er så stramt at bruge. Frem for midlertidighed foretrækker jeg faktisk at tale om *kulturelle projekter* eller kulturel byudvikling. Så jeg er gået væk fra det med at forstå midlertidighed som noget af en tidslig karakter til også at forstå midlertidighed som kulturelle, brugerinddragende og eventagtige projekter.

Hvilken rolle har midlertidighed spillet som et begreb om byliv i forskningen?

Der er sket en ændring i, hvad en by i det hele taget er. Derfor har man fået behov for begreber, der kan dække en anden form for byforståelse, end den man traditionelt har haft inden for fx bysociologien og arkitektur- og planlægningsteori. I en centraleuropæisk og nordeuropæisk kontekst, og især i en dansk, har byplanlægning været defineret primært ud fra den arkitektoniske og fysiske planlægning. Vesteuropæiske byer er traditionelt udviklet gennem institutionaliserede måder at forstå en by på, hvor borgerne er passive brugere eller konsumerende forbrugere. Der ligger imidlertid et stort potentiale i, at borgere kan komme ud og være medskabende. Det er selvfølgelig et stort problem for den professionelle planlægger og arkitekt. Mange fagfelter er begyndt at blande sig. Kulturelle iværksættere og kunstnere begynder at arbejde sammen med arkitekter og byplanlæggere, brugerne og lokale aktører inviteres med i processen, og deraf opstår der et behov for nye begreber til at betegne, hvad der sker i de processer. Midlertidighedsbegrebet skal ses som én ud af flere begrebslige løsninger på, hvordan man kan betegne de komplekse processer, som byudvikling består af i dag.

Hvilket potentiale ser du i midlertidigheden som begreb til at belyse hverdagslivet i byerne?

Jeg synes ikke, at midlertidighed er interessant at beskæftige sig med som begreb, da det ikke længere dækker særlig meget. Måske skal det hedde kulturel byudvikling i stedet for midlertidighed. Den begrebslige del af midlertidighed har i hvert fald udspillet sin rolle. Vi skal i stedet se på, hvordan det fungerer i praksis. Jeg synes, det er superinteressant at beskæftige sig med midlertidighed i praksis, fordi det har mange forskellige *outcomes* for tiden.

Hvordan har midlertidighed, som du ser det, fungeret som værktøj i byplanlægning?

Midlertidighed er et begreb, som handler om alt det, som netop ikke kan proppes ind under den professionelle fysiske planlægning. Så med tiden er det blevet en rodekasse for mange forskellige ting. Det er et komplekst begreb, der både kan dække over aktivistiske projekter, fx Ungdomshuset og Prags Boulevard 43, men også kan omfatte projekter som fx Carlsbergbyen, hvor det midlertidige tænkes rent strategisk. Jeg er ret sikker på, at man i den kommunale byplanlægning ikke bruger potentialet fuldt ud. Der tænkes ikke altid over, hvordan byens rum ville have set ud, hvis man nu havde afsat flere tomme pladser i byen og havde ladet tilfældighederne og borgerne selv være med til at skabe byen. Planlæggere og arkitekter har tidligere været skolet i en særlig måde at forstå byplanlægning på. Men jeg tror, det kommer til at ændre sig, når de nye generationer af planlæggere og designere kommer til.

Hvordan undersøger du midlertidighed i byplanlægning i din forskning?

Jeg har for tiden et forskningsprojekt om ”begivenhedsbyen”, der rammesætter mange af de kulturelle projekter, der pludselig begynder at finde sted i en mere immateriel forståelse af byen. Jeg har typisk beskæftiget mig med de kulturelle dele af bylivet, men kulturbegrebet er i den grad under forandring i øjeblikket. Hvis man ser på et traditionelt kulturbegreb, er det jo noget, der er knyttet til kulturinstitutioner. Men kultur er ikke kun knyttet til institutioner, det kommer også ud i bylivet og rykker ud alle mulige andre steder og bliver mere og mere borger-

initieret eller borger- og brugerinddragende på en hel masse forskellige måder. Så der er jo også sket en forandring i kulturbegrebet, hvor det er blevet mere bottom-up-orienteret, og hvor kulturessens er blevet erstattet af kulturproces. Den tendens ser jeg koagulere i den udvikling, der er sket inden for byplanlægning og arkitektur, hvor man har fået en mere processuel og medproducerende forståelse af, hvad arkitektur og planlægning er. Derfor er det væsentligt at beskæftige sig med ”begrebsbegivenheder” i stedet for. Kulturbegivenheder, bybegivenheder eller fysiske og arkitektoniske begivenheder begynder at være centrale. Det er kulturprocesser eller kultur, der opstår og bliver til.

Det er jo en anden måde at tænke byidentitet eller bybranding på eller bysammenhold eller byfællesskab på, hvor man typisk har tænkt byens karakter som noget, der kan designes. Der rulles fx en orange belægning ud på hovedgaden, og det skal så skabe en eller anden form for identitet. Men byen er jo *både* en form for fysisk planlægning og en mental opfattelse af byen og stedet. En by er ikke bare fysiske strukturer, men i den grad også borgernes mentale tilhørsforhold, kultur, historiske bevidsthed og en hel masse andre ting.

Hvad adskiller midlertidig anvendelse af byens rum fra almindelig byplanlægning?

I praksis begynder tingene at smelte mere og mere sammen, fordi de fysiske planlæggere og samfundsplanlæggere bliver bedre og bedre til at navigere i, hvordan de også skal håndtere oplevelser og den mentale byforståelse og det sociale. Så det begynder at blive mere og mere integreret. Byplanlæggere har nu mere end tidligere en hybrid eller kompleks forståelse af planlægning, der sammenkobler fysiske, arkitektoniske, kulturelle, sociale og bruger- og borgerinddragende elementer. Det handler nu om kulturproduktionerne i byplanlægningen, og hvordan man får inddraget borgere og brugere som medproducenter.

Hvad bidrager kunst og kultur med i byrummet?

I performancedesign arbejder man med et æstetik- og oplevelsesbegreb, der handler om transformation. Det handler ikke bare om æstetik som oplevelsen af det skønne eller gode, men det handler om, at der sker en form for transformation af et sted hen mod at blive et andet sted. Vi har nu en æstetikforståelse, hvor æstetikken ikke bliver produceret af en kunstner eller en kulturperson, men bliver produceret hos beskueren og, kan man også sige, hos borgeren eller brugeren i byrummet. Så æstetikbegrebet er flyttet fra en kulturproducent til en kulturforbruger, som så er blevet medproducent. Det er interessant i forhold til midlertidighed, da det åbner op for, at byen potentielt kan skabes og produceres af mange forskellige aktører.

Der er utrolig mange midlertidighedsprojekter, der har en kunstner eller en form for klassisk kulturdimension i sig. Roskilde Kommune har med Kulturstrøget tænkt i midlertidige, immaterielle rum. Dels forbinder strøget alle kulturinstitutionerne, dels trækkes kulturen ud i bymiljøet, hvilket skaber nogle mere immaterielle, begivenhedsorienterede projekter. Køge Kyst-partnerskabet har også en helt klar anvendelse af kunst og kulturprodukter til at få iværksat udviklingsprocesser, og hvor borgeren og brugeren inviteres til at deltage i processen.

Kultur- og kunstbegrebet har ændret sig, og i dag er kunstnere til forskel fra planlæggere og måske også arkitekter bedre til at tænke i processer og det uforudsigelige. Kulturproducenter og kunstnere anvender nu mere, end man har set tidligere, kunsten til at skabe nogle andre og mere uforudsigelige rum til at inddrage borgere i og til at stille spørgsmål og holde processen åben. Den producerende og den begivenhedsorienterede kunst kan noget helt særligt, hvis den knyttes tæt til det levede liv og til byen som en konstant tilblivende størrelse. Byplanlæggere er typisk ikke kunstnere, men de kan med deres nye kompetencer hurtigt gå ind og lære, hvordan man faktisk varetager og samarbejder om disse processer. Så vi har altså også at gøre med en hel masse fagligheder, hvis skarpe faggrænser er under opløsning. Jeg tror, at vi er i gang med en vending mod nogle helt andre måder at forstå byplanlægning på. Det tager selvfølgelig tid – og der skal en masse best cases til.

Midlertidighed spiller i disse år en markant rolle i byplanlægning, men hvilken rolle, tror du, fænomenet kommer til at spille fremover?

Jeg vil tro, at i og med der som nævnt sker så mange forandringer for tiden, altså både med kulturbegrebet og med den fysiske planlægning, kommer man i stedet til at beskæftige sig med andre fokusområder.

Planloven er et eksempel på en traditionel opfattelse af, hvordan man laver planlægning, hvor man stadigvæk tror på, at lovgivning omkring det fysiske kan skabe det sociale og det kulturelle liv. Den opfattelse bliver udfordret heftigt i øjeblikket fra en hel masse forskellige sider, så man kunne måske godt forestille sig et helt andet planværktøj, som tænker midlertidighed eller kultur som forudsætning for, at man kan skabe byer fysisk og arkitektonisk. Bare som et tankeeksperiment.

Byen som skabelsesproces

John Pløger er cand.mag i Samfundsfag og psykologi fra Aalborg, har en Dr.Art i By- og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo, og er nu Seniorforsker, Professor i byplanlægning ved Norsk institutt for kulturminneforskning i Oslo. Han har bl.a. skrevet bøgerne *Den efemere by* (2014) og *Den vitale byen* (2015).

Hvordan definerer du et midlertidigt byrum?

Midlertidighed vil jeg nok definere som det, der er ”fra en situation til en anden”. Men det kan ikke defineres tidsmæssigt, for det afhænger rigtig meget af, hvad vi taler om. For midlertidighed er et, hvis vi taler om at passere gennem en gade, mens det er noget andet i forhold til en bygning, der står og venter på en ny brug eller investeringer. Nogle definerer midlertidighed som ”i påvente af”. Det kan være i påvente af noget andet konkret, men midlertidighed kan fx også være de meget hurtigt virkende rum med spontan kunst. Så jeg vil nødtigt komme med en præcis definition.

Hvordan undersøger du midlertidighed i byplanlægning i din forskning?

Det gør jeg som et strategisk redskab. Hvordan byerne bruger det og kan bruge det i forhold til at udvikle områder eller skabe en strategisk byudvikling. Det vil sige ikke bare, fordi der er et byrum, der står tomt. Jeg argumenterer mere og mere for, at det skal være en permanent strategi.

Hvad adskiller midlertidig anvendelse af byens rum fra den almindelige byplanlægning?

Det ser ud til, at langt de fleste byer og politikere tænker midlertidighed som *event*. Altså et enkelt projekt og en enkelt aktion, som ofte vil være af kort varighed. En anden måde at tænke midlertidighed på er den strategiske. Det handler om, at man skal tænke langsigtet på, at man har de her byrum til rådighed. Det giver mulighed for, at kreative mennesker, der har en god idé, og folk, som har brug for noget her og nu, kan flytte ind i byens rum eller ledige lokaler og bruge dem. For ikke så lang tid siden talte man om ”hubs”, og det var jo også et udslag af midlertidighedstænkningen, hvor målet var at mødes ét sted og få synergieffekter i kraft af de kvaliteter, som det her sted nu kunne komme til at rumme. Når mange forskellige typer personer og fagligheder kommer på disse steder, opstår der noget spændende, fordi alle, der er med i det, får noget fra alle de andre. Så for mig handler det om en potentiel energi og intensitet, der er vigtigt at få frem i de midlertidige byrum.

Midlertidighed spiller i disse år en markant rolle i byplanlægning, men hvilken rolle, tror du, fænomenet kommer til at spille fremover?

Begrebet og fænomenet vil jo nok overleve de næste 10-15 år, for alle byer tænker i kultur, og midlertidighed og kultur er noget, der hører sammen i disse år. Så som fænomen vil det nok være der i form af mange og hurtige events. Men jeg ser ikke meget til den strategiske brug af midlertidighed. Det er nok det der med, at det er et modeord, dvs. at det fungerer så lang tid, at alle er enige om, at det er en succes. Den dag, der er nogen, der kommer med et andet modeord, forsvinder det ganske langsomt. Det er en katastrofe rent strategisk, for en af de bedste måder løbende at vitalisere en by på er at tænke i midlertidige byrum.

Men det kræver, at der findes nogle gamle byområder med atmosfære, og det skal være nogle steder, hvor det er billigt at være, og som man hurtigt kan komme til. Forhold, der kan gøre, at du føler, at det er muligt at afprøve det, som du har lyst til. Det strategiske arbejde med midlertidighed skal derfor understøtte de gode idéer, der opstår og undersøge, om de kan bære. Problemet er, at man ikke kan begynde med et færdigt resultat, men det kræver bankerne og alle mulige andre. Derfor er der behov for en strategisk sparringspartner, som er professionel og distanceret til de midlertidige projekter. Det er det, jeg mener, byerne skulle tilbyde – at der altid er et rådgivningskontor, hvor man kan henvende sig med alle mulige spørgsmål. Det tror jeg er fremtiden, også for midlertidige byrum, de skal have nogle at støtte sig opad. Det kræver en vældig fleksibel byplanstrategi, for projekterne flytter sig hele tiden, og kommunen skal være parat til at lade noget opstå lige dér og lige nu.

Hvordan kan kommunale planlæggere facilitere disse rammer?

Et eksempel kunne være den vandrende byplanlægger. Det er ham eller hende, som går rundt og sanser bydelene og gaderne og finder ud af, at her eller der er der sket noget, siden han/hun var der sidst. Den vandrende planlægger skal have friheden til at lade tingene opstå. Så det handler meget om, at man tillader, at planlæggeren er i

felten, i stedet for kun at sidde på sit kontor og godkende eller afvise sager. Så jo mere man kan gøre planlæggerne til en aktiv del af byrumudviklingen, desto større vil chancen være for at fange det, der sker, og bruge det til noget konstruktivt. Rigtig mange planlæggere vil gerne være med til det, men de er bundet af deres politikere og af, at man efterhånden har reserveret deres jobfunktioner til godkendelse af planer.

Den vandrende planlægger kan man sammenligne lidt med den kunstner, som vandrer rundt og finder ud af, at her er et lokale, som jeg godt kunne tænke mig at bruge, og derefter finder ud af, hvem der ejer det, og om det er muligt at leje. Da man havde Nordhavn i København i arkitektkonkurrence, var der to norske arkitektfirmaer, som vandt konceptkonkurrencen. Deres udgangspunkt var, at man skulle se byen – enhver bydel, enhver gade – som a *work in progress*; det skulle hele tiden være forandringsorienteret. Det bliver det kun, hvis man har nogen, der følger med i området. De mente derfor, at de, der skulle udvikle Nordhavn, nærmest bare skulle have en koordinerende rolle, ikke en beslutningsrolle. De skulle se til, at tingene udviklede sig fornuftigt. Så deres idé var, at Nordhavn aldrig nogensinde måtte blive færdigudviklet. Når området var ”færdigt” i den ene ende, skulle man starte forfra i den anden ende. Det var en fantastisk plan.

Ser du det som et godt eksempel på, hvordan byudviklingen i det hele taget skulle tænkes?

Ja, man skal gå bort fra masterplaner og have visionsplaner. Hvis man har åbenheden til, at man hele tiden kan og skal forholde sig til nye ting, behøver man ikke at bryde med noget for at tage det alvorligt. Visionsplanen må bygge på nogle fælles værdier, der sætter rammen, så det ikke er totalt frit. Man skal sætte nogle værdimæssige retningslinjer, der skal arbejdes hen imod, sådan at der er nogle overbegreber, der styrer udviklingen. Men inden for disse skal det være helt åbent i forhold til, hvad der kan ske.

Hvordan er det muligt?

Det er jo en ”opdragelsesproces”, der skal i gang. Du skal ”uddanne” politikerne, og du skal ”uddanne” investorerne i at se mulighederne. Altså, vi har institutioner, og der er økonomiske kræfter, og begge instanser skal lære, hvad *vitalisme* i en bymæssig sammenhæng er, for ellers kan de ikke arbejde med den vitale by. Så vi er nødt at uddanne folk til at tænke i forhold til de måske lidt abstrakte begreber, som vi gerne vil have i spil.

Hvordan definerer du vitalisme?

Det er livskraft. Det er livsbejaende kræfter. Mennesker vil forskellen og søger den, ikke blot som personlighed, men som inspiration – det er vitalisme. Dét hele tiden at være på jagt efter de tilstande, som bliver skabt, i kraft af at du møder forskellen. Det giver samtidig en intens kultur, hvilket vitalismen er grundlaget for, og som vi også kunne kalde for stemninger og atmosfære. Det er den intensitet, som opstår, i kraft af at du møder forskelligheden, der er vigtig i forhold til din stemning på stedet. Vi har hele tiden vores opmærksomhed orienteret mod de forskelle, der kan stimulere os til at reagere, tænke anderledes eller reflektere. Vi møder det hele tiden, fx når vores værdiunivers bliver provokeret af en hændelse eller en person, der klæder sig anderledes eller siger noget, som vi ikke er vant til. Derfor er det vigtigt at se på, hvordan byrum gennem forskellige greb kan gøres vitale.

Hvilke muligheder ser du i at gøre planloven mere modtagelig i forhold til midlertidige byrumsløsninger?

Strategisk set er det bedste, man kan gøre, at lave et kontor ”under ansvar”, der skal have en stor handlefrihed til at se og opsøge muligheder. Hvis det bliver lagt ind i planloven, går det galt. Man skal undgå at lave masterplaner og i stedet lave visionsplaner. Masterplaner dræber, mens visionsplaner inspirerer. I princippet kan du skrive alt muligt ind i en kommuneplan, og så er den jo faktisk overordnet planloven, hvis den er juridisk bindende. Så det handler også om, at man i kommunerne ikke rigtig har fantasi til at udforme en visionsplan. Man kunne lave en plan, der siger, at i 2030 skal Nordhavn være CO₂-neutral og selvforsynende med energi. Det kræver, at der lægges planer og et sigte, så man siger ja til noget og nej til noget andet. Eller man kan sige, som de gør nu i Københavns byplanlægning, at om fem år skal 20 % flere bruge det her byrum. Derfor er vi nødt til at designe det, så folk har lyst til at bruge det. Det er også noget, politikere kan forstå, for så kan du komme om fem år og se, om vi har nået det. Politikerne er ikke så bange for de lidt mere skæve projekter, når der kommer en kvalitetsmåling senere. Derfor kan det være en idé at lave de fremtidige mål, så der kan sættes tal på. Det kan være et strategisk værktøj at udvikle sådanne målbare visioner.

LITTERATUR

Bauman, Zygmunt. 2006 [2000]. Flydende modernitet. København. Hans Reitzels forlag.

Beekmans, Jeroen & Joop de Boer. 2014. Pop-Up City.

Bishop, Anders & Lesley Williams 2012. The Temporary City.

Ferguson, Francesca. 2014. Make Shift City – Renegotiating the urban commons. Jovis.

Fink, H. m.fl. 1993. Menneske, samfund, natur – indføring i filosofi. Gyldendal Undervisning.

Fra mellemrum til attraktivt bycentrum – Fem anbefalinger til udvikling af knudepunktet Humlebakken/
Astrupstien i Aalborg Øst. Aalborg Universitet

Garrett, Bradley L.. 2013. Explore everything.

Gehl, Jan & Lars Gemzøe, Sia Kirknæs & Britt Søndergaard. 2006. Det nye byliv. Arkitektens Forlag, København.

Gehl, Jan & Lars Gemzøe. 2006. New city spaces. The Danich Architectural Press. Copenhagen.

Gehlt, Jan & Birgitte Svarre. 2013. Bylivsstudier – studier af samspillet mellem byens form og byens liv. Bogværket. København.

Giap, Tan Khee, Woo Wing Thye, Tan Kong Yam, Landa Low & Ee Ling Grace Aw.
2012: Ranking the Liveability of the World's Major Cities. The Global Liveable Cities Index (GLCI)

Haldrup, M, Hoby, M, Samson, K & Padfield, N 2015, 'Remix Utopia: Eleven propositions in Design and Social Fantasy'. i Nordes 2015: Design ecologies. vol. 6, Nordic Design Research.

Hausenberg. 2008. Midlertidige aktiviteter som værktøj i byudviklingen. Udarbejdet af Hausenberg for Aarhus Kommune Tænk tanken for infrastruktur og byudvikling 2037.

Haydn, Florian & Robert Temel. 2006. Temporary Urban Spaces – Concepts for the Use of City Spaces. Birkhäuser.

Jacobs, Jane. 1992 [1961]. The Death and Life of Great American Cities.

Juul & Frost Arkitekter 2008. Byens Rum 1 & 2.

Lamm, B 2013, 'Det midlertidiges nødvendighed'. i USE SPACE: Midlertidighed, byudvikling & åben innovation. Innosite, s. 41-44.

Lamm, B, Kural, R & Wagner, AM 2015, Playable: bevægelsesinstallationer i by- og landskabsrum. Rhodos International Science and Art Publishers.

Lefebvre, Henri. 1974. The Production of Space.

Lefebvre, H. (1996). Writings on the City. E. Kufman and E. Lebas (red.). Oxford: Blackwell.

Lerner, Jaime. 2014. Urban Acupuncture.

Marshall, Aarian. Maj 2015. The Top 6 Reasons to be Wary of City Rankings, Ranked. A list-based guide to looking beyond the listicle. CITYLAB.

Mellemrum som byrum – En lille bog om fornyelse af byrum omkring boligområder, indkøbscentre og stationer. Udarbejdet af Dansk Bygningsarv og Konglomerat for Socialministeriet 2011.

Mental Byomdannelse. Midlertidig anvendelse som kick starter for en omdannelsesproces. Udarbejdet af Tegnestuen metopos by- og landskabsdesign for Indenrigs- og Socialministeriet 2009.

Midlertidighed – Nye veje til Borgerinvolvering. Udarbejdet af 12byer for Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter 2014.

Mulighed for midlertidige anvendelser. Københavns Kommune, Teknik- og Miljøforvaltningen 2009.

Neal, Zachary P. 2013. The Connected City – How Networks are Shaping the Modern Metropolis.

Oldenburg, R. 1999. The great good place. (s. 20-42). [USA]: Marlowe & Company

Oswalt, Philip, Klaus Overmeyer & Philipp Misselwitz. 2013. Urban catalyst – the power of temporary use.

Pløger, John (2008): ”Flydende planlægning”, www.byensrum.dk

Pløger, John. 2002. Den fragmentariske by og det ”gode byliv”. Udfordringer for fremtidens by- og boligplanlægning. Et essay.

Pløger, John. 2015. Den efemere by. København: Books on Demand.

Pløger, John og Jonny Aspen. 2015. Den vitale by.

Realdania. 2013. Midlertidige aktiviteter i byudvikling.

Samson, K 2011, Det performativt æstetiske byrum. Ph.d.-afhandling, Roskilde Universitet, Roskilde.

Samson, Kristine. 2012. Midlertidige rum : æstetik og materialitet. I: Byen bliver til: En urban håndbog. red. / Marie Toft-Jensen; Steen Andersen. København : Forlaget PB43.

Stender, M. 2014. Nye steder med liv og sjæl?: Stedsskabelse i tre danske boligbyggerier. Aalborg Universitetsforlag.

Stender, Marie 2015. Kan steders identitet designes? Byplan, 67(1 (April)), 39-47.

Toft-Jensen, Marie & Steen Andersen. 2012. Byen bliver til – en urban håndbog.

Tonkiss, Fran. 2013. Cities by Design – the Social Life of Urban Form.

Zukin, Sharon. 2010. Naked City – The Death and Life of Authentic Urban Places.

